

ทำเพื่อธรรมอย่างไร

โดย พระโสภณญาณภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

และคณะผู้จัดพิมพ์

ทำเพื่อธรรมอย่างไร

คณะพุทธบริษัทผู้มีศรัทธา
พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน

ตุลาคม ๒๕๒๓

อนุโมทนาภกา

คุณประจวบ สันติมิตร และ คุณซิม จ. ผลิต
พร้อมด้วยเพื่อน ญาติหลายท่าน เป็นกลุ่มคนที่มีศรัทธาใน
การพิมพ์หนังสือธรรมะแจกเป็นธรรมทาน ด้วยความเชื่อมั่น
ในพระพุทธดำรัสที่ตรัสว่า

“สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ ธรรมทานย่อมชนะ
การให้ทั้งปวง”

แม้ว่า ปัจจุบันนี้ราคากระดาษ ค่าพิมพ์แพงขึ้นมาก
แต่ความศรัทธาในงานนี้ของท่านทั้งสอง และญาติมิตรหาได้
เปลี่ยนแปลงไปไม่ ทั้งยังมีเจตนาที่จะทำต่อไปไม่ว่าอะไรจะ
เกิดขึ้นก็ตาม กุศลเจตนาที่เกิดขึ้น นำให้กระทำความดี โดย
ไม่ทอดยอย หวั่นเกรงต่ออุปสรรคที่เกิดขึ้นเช่นนี้ เชื่อว่าได้
ดำเนินตามหลักของพระพุทธเจ้า ที่ทรงถือเป็นแนวในการ
แสวงหาพระโพธิญาณนั้นคือ

“ไม่ประมาท มีความเพียรพยายามสืบเนื่องกันไป
และมีเจตจำนงอันแน่วแน่”

แน่นอน ด้วยปฏิปทาทั้ง ๓ ประการนี้ ใครยึดเป็น
หลักในการทำงานได้ ความสำเร็จในการทำงานเหล่านั้นจะต้อง
เกิดขึ้นแก่เขา โดยไม่ต้องสงสัย

ใครก็ตามมีทรัพย์แล้ว ใช้ทรัพย์นั้นให้เป็นประโยชน์
แก่ตนด้วย แก่บุคคลอื่นด้วย เขาย่อมถือว่าเป็นบัณฑิตโดย
แท้ เพราะคนเช่นนั้นนอกจากจะมีทรัพย์ภายนอกแล้ว ยังมี
อริยทรัพย์ และคนที่มียอริยทรัพย์ถึงแม้ว่าทรัพย์ภายนอกจะมี
น้อย แต่ไม่ถือว่าเป็นคนจน เพราะเขาไม่สนใจ และรู้จักค่า
ว่า “พอ” ว่า “อิม” ได้ ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน
ธนสูตรว่า

“ทรัพย์กอสรัทธา ศีล หิริ โอตตปปะ สะตะ
จาคะ และปัญญาเบญท ๗ เหล่านี้แก่มนุษย์ใด จะเป็น
หญิงหรือชายก็ตาม บัณฑิตเรียกผู้นั้นว่าเป็นผู้ไม่ยาก
จน ชีวิตของผู้นั้นไม่เปล่าประโยชน์

เพราะฉะนั้น ท่านผู้มีปัญญา เมื่อระลึกถึงคำสอน
ของพระพุทธเจ้า หวังประกอบด้วยศรัทธา ศีล ความเลื่อม
ใส และการเห็นธรรม”

ในคราวนี้ คุณประจวบ สันติมิตร^๘ และคุณซิม
จ. ผลิต ได้นำบทความธรรมะจากที่ต่าง ๆ และเป็นข้อคิด
เห็นของท่านทั้งสอง อันเกิดจากประสบการณ์ที่สนใจในด้าน
นุมนานมาให้ตรวจ ในการตรวจนั้นตรวจให้เฉพาะตัวอักษร
ไม่ได้ตรวจข้อความ เพื่อจะแก้ไข เพราะเห็นว่าเป็นความคิด
เห็น หลักวิชาที่ถูกต้องอยู่แล้ว เห็นว่าเป็นกุศลกรรมที่ควร
แก่การอนุโมทนา จึงยินดีช่วยเหลือจนสำเร็จเป็นรูปเล่ม แม้
ว่าบางเรื่องสำนวนภาษาอาจจะธรรมดา แต่เนื้อหาจากการใช้
ภาษาถ้าพิจารณาดูแล้ว จะพบว่าเป็นการสะท้อนออกจากจิต
อันมีศรัทธาปัญญาเป็นหลัก ซึ่งน่าคิดและพิจารณาเพื่อให้
เกิดเห็นคล้อยตาม ความจริงอย่างแท้จริงที่แสดงไว้นั้น

ในขณะที่เดียวกัน คุณประจวบ สันติมิตร เห็นว่า
เนื้อหาของหนังสือบางไป จึงขอเรื่องเพิ่มเติมเพื่อให้ได้ขนาด
หนังสือพอควร จึงได้มอบเรื่องให้ไป ๒ เรื่อง โดยเลือกเอา
เรื่องที่

๑. มีเนื้อหาหนุนช่วยข้อความข้างต้นที่เรียบเรียงไว้
แล้ว ให้เด่นชัดขึ้น และเป็นปัจจัยของกันและกันในทางการ
ศึกษา ปฏิบัติ และผลที่เกิดจากการปฏิบัติ

๒. ความหนาของหน้ากระดาษต้องไม่มากนัก เพื่อให้สัมพันธ์กับปริมาณการค้าพิมพ์ที่ตั้งไว้

ข^๕ หวังด้วยความหวังว่า ท่านผู้รับไปอ่านคงได้ประโยชน์จากเรื่องต่าง ๆ ที่ท่านทั้งสองรวบรวมมาพิมพ์ไว้ในเล่มนี้^๕ ตามสมควรแก่ฐานะ

ขอความเจริญในธรรม อันพระพุทธรเจ้าทรงแสดงไว้
ดีแล้ว จงมีแต่ท่านผู้ดำเนินการทั้งสองและญาติมิตร พร้อม
ทั้งผู้รับแจกได้อ่าน และปฏิบัติตาม ตลอดนิรันดรกาล
เทอญ.

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ ฐิตญาโณ)
วัดบวรนิเวศวิหาร

ตุลาคม ๒๕๒๓

ตำนาน

คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือ “*ทำเพื่อธรรมะอย่างไร*”
มีเจตจำนงมุ่งมั่นไม่หยุดยั้งที่จะพิมพ์หนังสือเผยแพร่ธรรมะ
อันเป็นของประเสริฐเลิศทางใจเพื่อเป็นธรรมวิद्याทาน และ
เพื่อเป็นเครื่องกระตุ้นใจผู้ใฝ่ธรรมให้หมั่นฝึกฝนอบรมใจด้วย
ตนเอง จนกระทั่งพบสัจธรรมว่า “*ตัวเรานมิใช่เป็นตัวตน*” คือ
“อนัตตา” สังขารทั้งหลายย่อมเปลี่ยนแปลง ถ้าไปยึดมั่น
ถือมั่นเข้าก็ยอมเป็นทุกข์ โลกทั้งหลายจะหาความเที่ยงแท้
จริงยั่งยืนยอมไม่มี เหล่านี้ ถ้าบุคคลทั้งหลายหลงไปยึดถือว่า
ว่ามีตัวตนเป็นจริงเป็นจังเข้า ย่อมหลงในกิเลสตัณหาทั้ง
๓ เหล่า มีอวิชชา เป็นหัวหน้าใหญ่ ซึ่งสามารถทำให้
มนุษย์และเทวดาทั้งหลายตกอยู่ในอำนาจของพญามาร โดย
ไม่รู้สีกตัว

ความจริงนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นเพียงนิมิตมายาสิ่ง
สมมุติขึ้นเท่านั้น เปรียบเสมือนฟองน้ำ ละลอกคลื่น หรือ
พะยับแตก ซึ่งเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสลายอันตรธานสูญหายไป
เอาอะไรแน่นอนมิได้ ขอให้รำลึกถึงพระดำรัสของพระผู้มี
พระภาคเจ้า ทรงกล่าวเป็นพุทธภาษิตว่า

“อันชั้นทั้ง ๕ ถ้าผู้ใดขุดเข้ามาด้วยแรงของ
อุปาทานย่อมจะต้องเป็นทุกข์”

“ผู้ใดปลงการระเสียได้ ย่อมเป็นสุข”

“ความสุขอันใดจะเสมอด้วยความสะดวกไม่มี”

“นิพพานเป็นความสุขอย่างข้ง

คณะผู้จัดพิมพ์ ได้รับความกรุณาอย่างสูงสุดจากท่าน
เจ้าคุณพระโสภณคณาภรณ์ แห่งวัดบวรนิเวศวิหาร ที่ได้
โปรดเมตตาช่วยตรวจสอบบทความข้อธรรมในหนังสือเล่มนี้
และยังให้บทความอนุโมทนาอีกด้วย แม้แต่การ
พิมพ์หนังสือเล่มก่อน ๆ คณะผู้จัดพิมพ์ก็ได้รับความกรุณาบท
ความที่ท่านเทศนาบรรยายธรรม มาจัดพิมพ์แล้วถึง ๓ ครั้ง
เป็นที่ซาบซึ้งในพระคุณหาที่เปรียบมิได้

การพิมพ์หนังสือครั้งนี้ มีจำนวน ๘,๐๐๐ เล่ม ได้
รับแรงบันดาลใจจากผู้มีจิตกุศลช่วยบริจาคตามกำลังศรัทธาตาม
รายชื่อท้ายเล่ม จึงเป็นผลสำเร็จลงได้

ดังนั้นบุญกุศลใดที่จะพึงมียอมได้แก่ทุกท่านที่ได้
ร่วมแรงร่วมใจถว้นทั่วกัน สำหรับคณะผู้จัดพิมพ์นั้นขอแบ่ง
ส่วนกุศลอุทิศแต่ท่านผู้อ่านผู้สนใจธรรมะทุก ๆ ท่าน และแผ่
ไปถึงสัตว์โลกทั้ง ๓ โลก ๓ ภพ ๓ ภูมิ ตลอดถึงพระอินทร์
พระพรหม พระยม พระโลกบาลทั้ง ๔ ประกอบด้วยพระธาตุ

ดิน น้ำ ไฟ ลม อากาศ และวิญญานธาตุ อีกทั้งผู้มีชั้น ๕
ชั้น ๔ และชั้น ๑ ขอได้รับอนุโมทนาส่วนบุญที่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายได้แผ่ให้แล้ว

ขอสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จงเป็นผู้ไม่มีเวรภัย อยู่เป็น
สุขทุกเมื่อจนถึงบทอันเกษม คือ พระนิพพาน ขอความปรารถนา
ที่งดงามของสัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น จงสำเร็จเกิด หากมีผิดพลาด
บกพร่องประการใด ขอได้โปรดให้อภัยด้วยเทอญ.

สารบัญ

พบเห็นธรรมในอรรถอย่างไร ?	๑
เรื่องทำเพื่อธรรมะอย่างไร ?	๖
อาทิตย์แห่งองค์ธรรม “โลกวิทู”	๑๒
พิจารณาธาตุกรรมฐาน	๑๕
พิจารณาพระกรรมฐานป่าช้า	๒๐
บทพิจารณาพระกรรมฐาน อากาสามสีบสอง มืออย่างไร ?	๒๓
กำหนดพิจารณาดู “เวทนา”	๓๒
จิตเอ๋ยจิตเจ้า นำพิจารณาดู	๓๕
สุญตาธรรม เป็นอย่างไร ?	๓๘
อำนาจของพระยามาร	๔๑
มหาวิปัสณา ๑๘ ญาณ	๔๕
สมาธิสูตร	๔๙
ปลดแอก	๕๕
ภัยในชีวิต	๖๒
ความสุขอย่างยิ่ง	๗๙
พระราहुลกุมารทูลขอสมบัติต่อพระศาสดา	๑๐๑
พระราहुลกุมารบรรพชา	๑๐๔

พบเห็นธรรมในอรรถอย่างไร ?

ขณะที่ท่านทั้งหลาย เกือบทุกท่านได้สวดมนต์ท่อง พระคาถาอย่างชาวพุทธทั่วไป ว่า “นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ”

ท่านเข้าใจบทที่ท่านท่องหรือสวดอย่างไร จงถาม ตัวท่านเอง ว่าเข้าใจอย่างไร? ในบทสวดปิดตัวเองหรือเปล่า มีความจริงใจต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธะ ดังนี้หรือไม่

๑. นะโม ขอนอบน้อมต่อองค์พุทธะด้วยใจ คือ นะโมถึงแล้วหรือยัง. ใจเป็นใหญ่ใจเป็นประธานสำเร็จด้วยใจ

๒. ตัสสะ เชื่อในการตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง ที่เกิดขึ้นแล้วที่มะโนคือใจของพระองค์ แล้วจะขอรูตาม

๓. ภะคะวะโต ทรงเป็นพระผู้มีพระภาคเจ้าจำแนก แยกสังฆธรรมอันถูกต้องสมบูรณ์ที่สุด ไม่มีผู้อื่นยิ่งกว่า

๔. อะระหะโต พระองค์ทรงเป็นผู้ห่างไกลจากกิเลส พ้นจากทุกข์โดยสิ้นเชิง

๕. สัมมา ปฏิบัติแล้วโดยชอบถึงซึ่งพระนิโรธ ดับ ตัณหาความทะยานอยาก ละหมดอุปาทานสิ้น ด้วยมรรคสมังคี

๖. สัมพุทธัสสะ ตรัสรู้อริยะสัจ เป็นแดนแห่งทุกข์
 ละสมุทัย เจริญมรรคถึงที่สุด แดนพระนิพพาน มีนิโรธ
 เป็นวิมุตติญาณทัสนวิสุทธิ พร้อมเพรียงด้วยพระสัทธรรม อัน
 บริสุทธิ์บริบูรณ์ เป็นผู้แจ้งแทงตลอด, ผู้ตื่น, ผู้เบิกบาน
 แล้วประกอบด้วยพระปัญญาคุณ, พระบริสุทธิ์คุณ และพระ-
 มหากรุณาธิคุณ ท่านเคยคิดอย่างนี้แต่ก่อนมาบ้างหรือเปล่า
 ท่านฉลาดพอหรือวิชา, ปัญญา, ญาณ, ดวงตาเห็นธรรม
 ได้บังเกิดแก่ท่านทั้งหลายแล้วหรือยังไม่บังเกิด

พอท่านทั้งหลายได้กล่าวสัจจวาจา ว่า

๑. พุทธัง ชีวติง ยาวะ นิพพานัง สาระณัง กัจจามิ
 พุทธสุส่าห์ นียยาเทมิ สรรณุชีวัตมฺจิทํ

๒. ธัมมัง ชีวติง ยาวะ นิพพานัง สาระณัง
 กัจจามิ ธมฺมสุส่าห์ นียยาเทมิ สรรณุชีวัตมฺจิทํ

๓. สังฆัง ชีวติง ยาวะนิพพานัง สาระณัง กัจจามิ
 สงฺฆสุส่าห์ นียยาเทมิ สรรณุชีวัตมฺจิทํ

ความหมายก็คือเท่ากับท่านกล่าว ข้าพเจ้าขอมอบ
 กายถวายชีวิตของข้าพเจ้านี้ ขอถวายให้แก่องค์สมเด็จพระสัมมา
 สัมพุทธะ, เป็นที่พึ่งที่ระลึก

ความหมายก็คือเท่ากับท่านกล่าวว่า ข้าพเจ้าขอมอบ
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 กายถวายชีวิตของข้าพเจ้านี้ ขอถวายให้แก่องค์ ธรรมะเจ้า
 ๓ ๔๔ ๔ ๔
 เป็นทพทระลิก

ความหมายก็คือเท่ากับท่านกล่าวว่า ข้าพเจ้าขอมอบ
 กายถวายชีวิตของข้าพเจ้านี้ ขอถวายให้แก่องค์ สงฆ์เจ้า เป็น
 ๔๔ ๔ ๔
 ทพทระลิก

๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 มอบให้หมดสิ้น “ท่านยังคิดว่าชีวิตของท่านนงมียุ่อกหรือ
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 ถวายชีวิตเพื่อพระนิพพาน เป็นทพทระลิกหมดสิ้นแล้วชีวิต
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 ที่เหลืออยู่ก็เป็นซากทมลมหายใจอยู่เท่านั้น หากท่านคิดว่า
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 ชีวิตยังมีอยู่ตัวตนเราเขายังมีอยู่” เท่ากับท่านไม่ได้ถวายชีวิต
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 จริง ท่านกำลังสัปประจบ ไม่มีความจริงใจต่อองค์ พระพุทธ
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 เจ้า, พระธรรมเจ้า, และองค์พระอริยสงฆ์ โดยยัดว่าชีวิตมี
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 อยู่ตัวตนก็ยังมีอยู่ กิเลสตัณหา อุปาทาน ก็คงต้องมีอยู่เช่น
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 เดียวกัน ตัวตนของท่านจึงยังต้องหลงอยู่กับทะเลวนแห่ง
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 ความทุกข์ยาก คือแดนแห่งการเกิดแก่เจ็บตาย ในที่สุด ภูพ
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 แล้วยกภูพเล่า ซาดิแล้วก็ซาดิเล่าเหลือที่จะคณานับไม่หมด
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 ไม่จบสิ้น แห่งแดนอนิจจัง ถึงจะสร้างกรรมดีจนทะลุฟ้า
 ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕ ๕๕
 สู่แดนสวรรค์ก็ไม่พ้นจากแดนและอำนาจของพญามารารัทธิราช

ได้หากท่านมีทิพยโสตตั้งใจฟังให้ดี จะได้ยินเสียงของหมู่
มารทั้งหลาย

กล่าวสนทนากันว่า พวกเราจงรีบมาช่วยกันจับมนุษย์
และเทวดาทั้งหลาย ผูกพันและตรึงตราร้อยรัดด้วยปัญญา
คุณ อันมี รูป, เสียง, กลิ่น, รส สัมผัสถูกต้อง ด้วยแรง
แห่งการคุณเสพที่ใจให้ยินดีในรูปที่สวยงาม รูปทั้งหลายมี
ความเสื่อมไปเป็นธรรมดา ให้เห็นเป็นงาม เอริดอรอยที่
ปลายลิ้นที่ปากเมื่อล่วงเข้าไปในลำคอแล้ว ขับถ่ายออกมา
เป็นของต้องเนาเปื่อยเป็นอาจเมเนาเหม็นไม่น่าอภิรมย์ สดชื่น
หอมระรื่นใจด้วยกลิ่นลุ่มหลงให้ไหลหลงเพื่อฝันด้วยเสียงดนตรี
อันไพเราะที่กรีดเสียงอัสตรีที่เลอโฉม น่าโลมเล้าด้วย
กายสัมผัสเพศดีเข้าสู่เวทนาโดยเข้าใจว่า ฉันทันมีความสุขอัน
ไพ ด้วยพิษแห่งกามจนลืมนอน

หมู่มารทั้งหลายกล่าวว่า เราจะเอาร่างชีวิตมนุษย์
และเทวดาเป็นต่างมาลิดอกไม้อ้อยเป็นมัลย์ให้หลงอยู่ในทะเล
แห่งความรกระคนด้วยความระทม เป็นวงแห่งสังสารวัฏฏะ
พร้อมกับประพรมด้วยน้ำพิษทั้ง สามคือความโลภ, ความ

โกรธ, และความหลง จนกว่าจะได้พบกับพระโลกนาถองค์
สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

มารทั้งหลาย จะหัวเราะเยาะยิ้มแยม้าเริงใจ เมื่อ
ได้เห็นมนุษย์และเทวดาทั้งหลายหลงเมามัวใน รสแห่งกาม
คุณทั้งห้า จึงเฝ้าตั้งอยู่ในความประมาท ไม่เจริญมรรคและ
เจริญบารมีทั้ง ๓๐ ทศน์ ให้เต็มเปี่ยมถึงพร้อมด้วยความจริง
ต่างก็หลงเมามัว ในลาภ, ยศ, สรรเสริญ, สุข ซึ่งอนิจจังไม่
เที่ยงเข้ามาสู่ความเสื่อมลาภ, ถูกนินทา, เสื่อมยศ, และทุกข์
เข้าครอบครองใจผู้ใดแล้วหลงผิดด้วย อบายมุข ติดบ่วง
อบายภูมิ

เสียเวลา เสียชีวิต เสียทุกอย่างกลับไป แล้วก็กลับ
มาไม่สิ้นสุด รู้แล้วเร่งสร้างบารมี ๓๐ ทศน์ ให้เต็มเปี่ยมกัน
เถิด อย่าตั้งอยู่ในความประมาท อีกเลย:—

เรื่อง ทำพิธีกรรมอย่างไร

สรรเสริญพุทธคุณเพื่อเป็นพุทธานุสติ

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราชาวพุทธทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคเจ้ากตศัพทอนดงามของพระองค์พึงเพื่อง เพราะเหตุว่า พระองค์เป็นผู้ถูกกล่าวว่

๑. ห่างไกลจากกิเลส กำจัดกิเลสหมดสิ้นจากพระหทัยของพระองค์

๒. ควรแก่การกราบเคารพบูชา สักการะของเทวดา มนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย

๓. ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง เป็นศาสดาเอกของโลกทั้งสามโดยชอบ

๔. เป็นผู้บริบูรณ์ด้วยวิชาและจรณะ พร้อมด้วยคุณลักษณะครบถ้วนดีทุกประการ

๕. เสด็จจากไปแล้วด้วยดีอยู่กด้วยดี

๖. พระองค์เป็นผู้แจ้งโลก เห็นโลก พ้นจากโลก

๗. ได้ฝึกบรูษสั่งจำพวก บุคคลแปดเหล่า ไม่มีผู้

ยิ่งกว่า

๘. พระศาสดาสั่งสอนเทวดาและมนุษย์ทั้งหลายให้
บรรลุนิพพานถึงที่สุด

๙. พระองค์ทรงเบิกบานแล้วด้วยดี เปรียบดังดวง
อาทิตย์ ยังดอกบัวให้บานดี

๑๐. เป็นพระอรหันต์อันประเสริฐ บริบูรณ์ด้วยพระ
ญาณและพระกรุณาเป็นเลิศ

๑๑. พระองค์เป็นที่พึ่งอันเกษมอุดมที่สุดของสรรพ
สัตว์ทั้งหลาย

๑๒. พระองค์เป็นผู้บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง ไม่มี
บุคคลใดยิ่งกว่า

๑๓. พระองค์ทรงอุดมมงคลครบถ้วน สูงสุด ไม่มีสิ่ง
อื่นยิ่งกว่า

๑๔. ทรงแสดงธรรมแล้ว งามในเบื้องต้น ท่ามกลาง
และงามในที่สุด

๑๕. ประกาศพรหมจรรย์ ถึงพร้อมทั้งอรรถพยานุ
ชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง

สรรเสริญพระธรรมคุณเพื่อเป็นธัมมานุสดี

พระธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงหยิบยกขึ้นมาสั่ง

สอน ตามที่ที่พระองค์ทรงตรัสรู้ กล่าวไว้ดีแล้วสามารถน้อม
มาปฏิบัติแล้วจะเห็นผลได้ด้วยตนเอง ด้วยเหตุดังนี้

๑. อันบุคคลผู้ปฏิบัติพึงเห็นเอง ตามที่พระองค์
ทรงตรัสรู้ไว้ดีแล้ว

๒. ปฏิเสธกาลเวลา ไม่มีกาลเวลา ไม่เกี่ยวข้องกับ
ด้วยกาลเวลา

๓. สามารถกล่าวเรียกให้ผู้อื่นให้มาดูได้ด้วยตนเอง
ด้วยธรรมอย่างเดียวกัน

๔. อันบุคคลพึงน้อมเข้ามาใส่ใจของตนเองได้เกิด
มรรคผลนิพพานได้เอง

๕. วิญญูชนทั้งหลายผู้ปฏิบัติดีทั้งหลาย พึงรู้ได้แจ้ง
ชัดตลอดเฉพาะตัว

๖. เป็นของอันประเสริฐ ด้วยคุณแห่ง สวาภชาต-
ธรรม ด้วยเป็นเลิศทางใจ

๗. เป็นมรรค ผล ปรียติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ที่สุดดี
วิราคธรรมเป็นเลิศ

๘. บอingkันผู้ทรงธรรมไม่ให้ตกไปในโลกชั่ว คือ
ทุกตัญญูมิ นรกภูมิ

๙. พระธรรมอันประเสริฐ ขจัดความมืด ของ
อวิชชาพญามารใหญ่

๑๐. ผู้ปฏิบัติตามจนเกิดดวงตาเห็นธรรม เกิดญาณ
ทัสนะ เกิดปัญญา เกิดวิชา เห็นแสงสว่างของธรรมทั่ว
โลกจบโลกพ้นโลก

๑๑. ผู้ใดเห็นสัทธรรมผู้นั้นเห็นเรตถาคต ผู้ใดเห็น
ตถาคตผู้นั้นเห็นสัจจธรรม อันมี วิราคธรรมเป็นที่สูง

๑๒. เป็นสภาวะที่พึงอันประเสริฐ อุดม เกษมสุด
ขจัดทุกข์ได้จริงของเทวดา มนุษย์สรรพสัตว์ทั้งหลาย

๑๓. เป็นธรรมที่ไพเราะเบื้องต้น ท่ามกลาง และไพ
เราะในที่สุด

สรรเสริญพระสังฆคุณเพื่อเป็นสั่งมานุสติ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว
ได้นามว่า อริยสงฆ์ปฏิบัติชอบแล้ว ด้วยเป็นผู้ปฏิบัติควร
แก่การสรรเสริญว่า

๑. ปฏิบัติดี เป็นผู้กำจัดทุกข์ได้จริง แล้วพ้นทุกข์
ได้จริง

๒. เป็นผู้ปฏิบัติตรงตามธรรม

๓. ปฏิบัติเป็นธรรมเพื่อธรรม ประจักษ์ธรรม ชัด
เจนแทงตลอดดี

๔. ปฏิบัติชอบ ด้วยการเจริญมรรคผลนิพพาน

๕. ประกอบด้วยบุรุษทั้งสี่เหล่า ภิกษุ, ภิกษุณี,
อุบาสก อุบาสิกา

๖. บุคคลทั้งหลายประเสริฐด้วยอริยบุคคลแปดจำ
พวก โสดา, สกิทาคา, อนาคา, อรหันต์ มรรคและผล ๔ คู่
แปดบุคคล. และนิพพาน, โลกุตตรธรรม ๙ ประการ

๗. เป็นพระอริยสาวกของ พระผู้มีพระภาคเจ้า
เพราะตามรอยปฏิบัติดี

๘. ควรเป็นผู้เข้านามาสักการะบูชา เพราะรู้แล้ว
ตื่นแล้ว เบิกบานแล้ว

๙. ควรแก่การต้อนรับ, ทักซิณาทาน, อัญชลีกรรม

๑๐. เป็นบุญเขตของโลก ไม่มีเขตอื่นใดยิ่งกว่า

๑๑. เป็นผู้เกิดจากสัทธรรม, บรรลุวิราคธรรม,
ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน

๑๒. เป็นสรณะอันประเสริฐที่พึ่งอันเจริญในพระ-
ศาสนาของพระศาสดาเอก สืบต่อมาทุกวันนี้

๑๓. การประชุมของธรรมพร้อมในองค์อริยมรรค
 สมังคี เป็นเอกายนมรรค จักขุมีธรรมปรากฏ ดวงตาของ
 จิตจะเห็นธรรมแจ้งประจักษ์ชัดเจน ตลอดด้วยใจ ของผู้
 ปฏิบัติเองโดยจะเป็นผู้ถูกรวมแต่งตั้งเป็นพระขีณาสพ.

อาภิตยัแห่งองค์ธรรม

“โลกวิทู”

หากธรรมชาติกำหนดให้ดวงอาทิตย์พูดได้ เทศน์ให้ฟังได้อย่างพระ จะกล่าวว่าอาตมารู้เห็นอะไรต่ออะไรทุกอย่างมามากต่อมาก สุดจะคณานับกำหนดได้ ที่ใดที่แสงไปถึง ด้วยดวงตาของแสงเห็นหมด อาตมาไม่ต้องการอะไรไม่หวังสิ่งตอบแทนจากสัตว์โลกหรือมนุษย์ที่มีชีวิต อาภิตยัเป็น “เตโชธาตุ” ตัวของเราเองจะหมุนหรือโคจรด้วยแรงพลังของเราเอง มีอำนาจส่องแสงกล้าสุภาพ มนุษย์โลกหรือดวงดาวอื่น ก็ด้วยแสงเราเองทำหน้าที่ให้แสงสว่างแต่เช้าถึงค่ำ ด้วยแรงของ “เตโชธาตุ” เราเป็นดวงไฟดวงใหญ่หากเราส่องแสงแรงกล้ามากไป พืชสัตว์สิ่งมีชีวิต และมนุษย์ทั้งหลายจะทนไม่ได้ มอดไหม้ไป เป็นโทษ อีกทั้งหากแรงดึงดูดของโลกด้วยพลังของเรามีมาก น้อยไป หากไม่มีโลกต้องลอยเคว้งคว้าง จะเป็นอันตรายวินาศภัยต่อโลก บางวันจะมีเมฆหมอกมาบังแสงแต่ก็ไม่สามารถจะบังแสงอันแผดกล้าของเราได้หมด เมื่อแสงของเราส่องให้ความอบอุ่นแก่พืช สิ่งที่มี

ชีวิตและสัตว์โลก ส่องดูอากาศก็เกิดกระแสลมเคลื่อนที่ เรียกว่า “วาโยธาตุ” เกิดกระแสไหลวน ส่องแสงดูหน้า ทะเลมหาสมุทร แม่น้ำ ลำคลอง ทั้งหลายกลายเป็นละออง น้ำเล็ก ๆ ไอลอยสู่อากาศกระทบเย็นก็จับตัวเองเป็นก้อนเมฆ “อาโปธาตุ” คือธาตุน้ำ ถูกลมพัดเมื่อจับตัวลอยต่ำลงมาเป็น ฝนตก หมอกกลอง น้ำฝนที่ตกลงมาสู่ม่านน้ำลำธาร คลอง บึง ไหลลงสู่ทะเล มหาสมุทร เมื่อถูกแดดเผา ก็จะเป็นละออง แล้วลอยตัวเมื่ออุณหภูมิลดลง จับตัวเป็นก้อนเมฆลอยไป เมื่อเป็นก้อนใหญ่มาก น้ำหนักลอยต่ำลงก็จะถูกความดึงดูด ของโลก เป็นฝนตกลงมาเห็นเป็นวิฎฐจักร หรือสังสารวัฏ ระบบแห่งความเปลี่ยนแปลงไหลวน เช่นเดียวกับมนุษย์และ สัตว์ พืชสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายไม่สิ้นสุดไม่รู้จัก เป็นสันตติใน พนโลกพนธรณ “ปฐวีธาตุ” คือดิน เป็นที่อยู่รองรับอาศัย เกิดขึ้นของพืชสัตว์มนุษย์ทั้งหลาย เข้าประกอบรูปร่างโครง กระดูก ซึ่งเป็นแกนแกนของธาตุดิน ของเหลวก็เป็นน้ำ มีความร้อนเมื่ออุณหภูมิเป็นธาตุไฟ เคลื่อนที่ไหวตัวได้ คือธาตุ ลม คือของแข็งของเหลว แก๊ส แก๊ส คือธาตุไฟ ธาตุลมอา กาศแปรสภาพเปลี่ยนแปลงได้ไม่ใช่ของยั่งยืน เป็นอนิจจัง

หากยังยึดมั่นถือมั่นเป็นทุกข์ เพราะไม่ใช่ตัวใช้ตน สัตว์
 บุคคลเราเขาจะเห็นด้วยแสงของปัญญา ดุจแสงสว่างส่องในที่
 มืด ความมืดมัวทั้งหลายเปรียบได้ดั่ง “อวิชชา” เป็นพญามาร
 ใหญ่มีอำนาจมาก คอยจับคนสัตว์ ร้อยรัดด้วยอำนาจ “ปัญญา
 จกามคุณ” โดยถูกมัลลีมารร้อยทางตาเมื่อพบรูป ร้อยทางหู
 ด้วยเสียง ร้อยรสทางลิ้น ร้อยทางจมูกด้วยกลิ่น ร้อยทาง
 กาย ด้วยผัสสะ ร้อยทางธรรมารมณ์ ทางความนึกคิด ให้ตก
 อยู่ในอำนาจของมารทั้งหมดด้วยพิษทั้งสาม หน้าที่ของพญา
 มารมดังนี้

๑. สร้างสิ่งกีดขวางทางสงบ สร้างสิ่งทำลายสันติ
๒. คอยหลอกไม่ให้คนทำความดีงาม
๓. คอยกระชิบให้ลุ่มหลงมารยาทั้งหลาย
๔. คอยชวนให้ปลงชีวิตด้วยตัวเองเสียก่อน
๕. ให้เพลิดเพลินยินดีในกามทั้งหลาย
๖. ให้คนคอยหลงตัวเอง อัสมีมานะ
๗. ให้ตนกูใหญ่ยิ่งขึ้น ไม่มีใครใหญ่กว่า
๘. ให้เกิดกามาสวะ ภวาสวะ อวิชชาสวะ ทำงาน
 อย่างเต็มที่

พิจารณาธาตุกรรมฐาน

(สมเด็จพระญาณสังวร)

๑๙ สค. ๐๔

เมื่อจิตสงบตั้งมั่นตามอานาปานสติ มุ่งรวมจิตให้
เป็นหนึ่งรู้อย่างใจเข้าหายใจออกแล้วหันมาใช้สติมุ่งพิจารณา
อาการของกายมีผม ขน เล็บ ฟัน เนื้อ เอ็น กระดูก เป็นต้น
เพื่อให้เห็นความปฏิกูล ปรากฏตามเป็นจริง ต้องผู้ฟัง
เปื่อยเน่า สังกลินเหม็น เมื่อแตกสลายตามกาล

แสดงอีกวิธีหนึ่ง เรียกว่า “ธาตุกรรมฐาน” คือ
การกำหนดพิจารณาโดยความเป็นธาตุ คำว่าธาตุในที่นี้ คือ
ส่วนซึ่งเป็นที่รวมโดยลักษณะที่คล้ายคลึงกัน ไม่ใช่หมายความว่า
ความเป็นธาตุคือเป็นต้นเดิม กล่าวคือในกายนี้ ส่วนที่
แข็งแข็งก็สมมุติว่า ปฐวีธาตุ คือดิน ส่วนที่เอิบอาบเหลว
ไหลได้ ก็สมมุติเรียกว่า อาโปธาตุ คือน้ำ ส่วนที่ยังความ
อบอุ่นเป็นอุณหภูมิจึงได้ร้อนเย็น ก็สมมุติเรียกว่า เตโชธาตุ
คือไฟส่วนที่พัดไหว เคลื่อนไปมาโดยการเปลี่ยนแปลงของ
ความร้อนเย็น สมมุติเรียกว่า วาโยธาตุ คือลม การพิจารณา

โดยอาการ ๓๑ หรือ ๓๒ เป็นการจำแนกออกไปตามอวัยวะ
กายภายนอก อวัยวะภายใน โดยพิจารณาอาการเหล่านี้
นั้นนำมากล่าวคือ

ธาตุดิน

๑. เกสา ผม	๒. โลมา ขน
๓. นขา เล็บ	๔. ทนฺตา ฟัน
๕. ตโจ หนัง	๖. มัสฺ เนื้อ
๗. นหารู เอ็น	๘. อฏฺฐิ กระดูก
๙. อฏฺฐิมิณฺชฺ เยื่อในกระดูก	๑๐. วกฺกํ ไต
๑๑. ทหฺยํ หัวใจ	๑๒. ยกนํ ตับ
๑๓. กิโลมกํ ผังผืด	๑๔. บีหฺกํ ม้าม
๑๕. ปปฺผาสฺ ปอด	๑๖. อนตฺ ไส้ใหญ่
๑๗. อนตฺคณฺ ไส้เล็ก	๑๘. อุทฺริยํ อาหารใหม่
๑๙. กรีสํ อาหารเก่า	ส่วนใดที่แข็งแกร่งในร่างกายนี้เรียกว่า
ว่าปฐฺวีธาตุ คือ ธาตุดิน	

ธาตุน้ำ

๑. บีคฺตํ น้ำดี	๒. เสมฺหํ เสดด
๓. ปุพฺโพ น้ำหนอง	๔. โลหิตํ น้ำเลือด

- ๕. เสโท เหงื่อ
- ๖. เมโท มันชั้น
- ๗. อสุสุ น้ำตา
- ๘. วสา มันเหลว
- ๙. เชโพ น้ำลาย
- ๑๐. สิงฆาณิกา น้ำมูก
- ๑๑. ลสิกา ไชข้อ
- ๑๒. มุตตัม มูตร

ส่วนใดที่เหลว เอิบอาบ ไหลได้ เรียกว่าอาโปธาตุ
ธาตุน้ำ

ธาตุไฟ

- ๑. เยน สนตปฺปติ ไฟที่ทำให้ร่างกายอบอุ่น
  - ๒. เยน ชิริยติ ไฟที่ทำให้ร่างกายทรุดโทรม
  - ๓. เยน ปรีทยหติ ไฟที่ทำให้ร่างกายเร่าร้อน
  - ๔. เยน อสิตปิตขายิตสยิตตัม สมมาปริณามํ กุจฺจติ
- ไฟที่ทำให้อาหารที่กิน ดิบ เคี้ยวที่ลมย่อย ส่วนใดที่ทำให้
ร่างกายอบอุ่นเรียก เตโชธาตุ ธาตุไฟ

ธาตุลม

- ๑. อุทฺธงฺคมา วาตา ลมพัดชนเบองบน
- ๒. อโรคมา วาตา ลมพัดลงเบองต่ำ
- ๓. กุจฺจิสยา วาตา ลมพัดในท้อง
- ๔. โภฏฺฐิสยา วาตา ลมพัดในไส้

๕. องคฺมงฺกานุสาริโน วาตา ลมพัตตตามอวฺยวระ
น้อยใหญ่

๖. อสฺสาโส ปสฺสาโส วาตา ลมหายใจเข้า หายใจ
ออก ส่วนใดในร่างกายพัดไหวได้เรียกว่า วาโยธาตุ ธาตุลม

ธาตุอากาศ

ธาตุที่ห้าในพระสูตรอื่น คือช่องว่างในร่างกายอันนี้
ได้แก่

๑. กณฺณจฺฉิทฺทํ ช่องหู

๒. นาสิกฺฉิทฺทํ ช่องจมูก

๓. มุขทวารํ ช่องปาก

๔. ยตฺถ จ อสฺสิตปิตฺตชายิตฺตสาปิตํ อชฺโฆหรติ ช่อง
อาหารลวงล้าล้าคกลงไป

๕. ยตฺถ จ สนฺตฺติฏฺฐิจฺฉิตฺติ ช่องที่อาหารเก็บอยู่

๖. ยตฺถ จ อโรภาคา- นิกฺขมฺติ ช่องอาหารออกไป
ไปภายนอก ช่องว่างเหล่านี้ในร่างกายนี้ เรียกว่า “อากาศ
ธาตุ”

ธาตุช่องว่างนี้ พิจารณาโดยแยบยลแล้วไม่มีอะไร ละ
เอียดถึงเป็นอนุหรือปรมาณูก็ได้ แยกธาตุๆ ออกไปที่ละ

อย่างๆ ในที่สุดสิ่งที่สมมุติยึดถือเอาว่าเป็นตัวกู ของกู ตัว
 เราของเรา นั้นไม่ใช่ กลายเป็นอากาศธาตุ เป็นความว่างคือ
 ว่างจากตัวตน ว่างจากตัวกู ของกู ว่างจากตัวเราของเราตัวตน
 ไม่มีที่มีไม่ใช่ ที่ใช้ไม่มีไม่เป็น ลงที่สุดเป็นความว่าง ความสงบ
 ความระงับ ที่หมดของการเปลี่ยนแปลง ด้วยหมดเหตุหมด
 ปัจจัย สังขารปรุงแต่งเป็นธรรมชาติ ธรรมดา เป็นธรรม
 ปกติ ปราศจากปัจจัยการเป็นอนัตตา ถึงที่สุดเป็นสุญญตา
 สุญญ์ เป็นแก่นเป็นแก่น เป็นความผ่องใส บริสุทธิ์
 บริบูรณ์สิ้นเชิง สุดแต่เข้าไปเห็นเองรู้เอง เป็นจักษุปัญญา
 ญาณ วิชา อาโลโก แสงสว่าง ส่องทั่ว เห็นแจ้ง แทงตลอด
 ปราศจากธาตุแห่งความสงสัย สันภาพ สันชาติ สันชรา สัน
 ไสยะ ปริเทวะ สันอุปายาส สันอวิชชา หมดอาสวะ
 ละอุปาทานได้หมดสิ้นโดยสิ้นเชิง

ธูลีของดิน ธูลีของน้ำ ธูลีของไฟ ธูลีของลม ธูลี
 ของอากาศ สันธูลสันหมด ปราศจากการยึดมั่นถือมั่น มี
 ความเป็นอิสระ เสรี อยู่ในความสงบ ความว่าง ความ
 บริสุทธิ์สมบูรณ์ตลอดกาล เป็นอกาลิกัง

พิจารณาพระกรรมฐานป่าช้า

(ของสมเด็จพระญาณสังวร เมื่อ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๐๔)

ทำกายให้เบา ทำใจให้ว่างแล้วพิจารณากายที่ดับ
ธาตุลม ธาตุไฟเป็นต้นไปโดยลำดับ ดังนอกชั้นหนึ่งและก็จะ
จะรู้สึกว่ กายที่ดับแล้วนเรียกว่า “ศพ” ศพนั้นก็ไม่ใช่
กายที่โหนกกายอ่อนนเอง เมื่อธาตุทั้งหลายยังประชุมกันอยู่ก็
เป็นกายที่มีชีวิต เมื่อธาตุทั้งหลายดับแตกสลายออกไป ก็
กลายเป็นศพ พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสสอนให้พิจารณากาย
อนัน แต่ในการพิจารณานนเมื่อเป็นกายที่มีชีวิต จะพิจารณา
ให้เห็นเป็นศพนเป็นการยาก จึงสอนให้พิจารณาศพจริง ๆ
และเทียบเคียงเข้ามา เพราะทุกๆ คนก็จะต้องเคยพบคนเจ็บ
คนตายโดยเฉพาะคือจะต้องเคยพบศพ แต่ว่าศพในบัดนี้ได้
มีการจัดการตบแต่ง ความจริงของศพไม่ปรากฏ ฉะนั้นก็
ต้องอาศัยพิจารณาไปตามเค้าคือ

๑. นึกดูศพที่สิ้นชีวิตไปแล้วหนึ่งวัน สองวัน
สามวัน เป็นศพขนพอง มีสีเขียวน่าเกลียด มีน้ำเหลืองไหล
ส่งกลิ่นเหม็นพุ่งไปหมด

๒. ต่อไปก็คิดถึงศพที่ถูกสัตว์ทั้งหลายกัดกิน เช่น
 ศพที่ทิ้งไว้ ถูกกา ถูกแร้งถูกนกตระกูลระกรุม ถูกสุนัข ถูกสุนัข
 จิ้งจอกและสัตว์ต่าง ๆ กัดกิน ศลottedจนหนอน แมลง มด
 ปลวก กัดกิน

๓. นึกถึงศพที่มเน้อหลุด เพราะถูกสัตว์กัดกิน
 ดังกล่าวมานั้น แต่ก็ยังไม่หมดยังเปื้อนเปรอะอยู่ด้วยเน้อ
 และเลือด โครงกระดูกยังมีเส้นเอ็นรัด

๔. สืบไป ก็นึกถึงศพที่ไม่มเน้อเหลืออยู่เลย แต่
 ยังเปื้อนเลือด โครงร่างกระดูกยังมีเส้นเอ็นรัด

๕. ให้นึกถึงศพที่ปราศจากเน้อ ปราศจากเลือดมี
 ร่างโครงกระดูก ยังกุมกันอยู่เพราะยังมีเส้นเอ็นรัด

๖. จากนั้น จึงนึกถึงศพที่เส้นเอ็นรัดรจนหมด
 ไปแล้ว โครงกระดูกที่รวมกันอยู่ก็กระจัดกระจายไปคนละทาง
 กระดูกเท้าไปทางหนึ่ง กระดูกมือไปทางหนึ่ง กระดูกขา
 กระดูกตะโพก กระดูกสันหลัง กระดูกซี่โครง กระดูก
 หน้าอก กระดูกแขน กระดูกหัวไหล่ กระดูกคอ กระดูกคาง
 กระดูกฟัน จนถึงกระดูกศีรษะ ก็หลุดไปคนละทาง
 กระดูกก็กลายเป็นอัฐิ

๗. แต่เมื่อยังเป็นกระตูกใหม่อยู่ ก็ยังเป็นสีขาว

๘. ครั้นล่วงไปแล้วก็เป็นกระตูกเก่า รวมเป็น

กอง ๆ อยู่

๙. กลายเป็นกระตูกผุ-ป่นละเอียด เมื่อถูกลมพัด ก็ปลิวกระจัดกระจายไปจนสิ้นชื่อที่เราเรียกว่ากระตูก

เป็นเช่นนั้นแล้วตัวเราเองก็อยู่ตรงไหน ไปไหน ยังมีอยู่หรือเปล่า เทียงแน่นอนหรือไม่ เป็นสุข หรือเป็นทุกข์ หรือไม่สุขไม่ทุกข์ สอบเวทนาตัวเองเลย

บทพิจารณาพระกรรมฐาน อาการสามสิบสองมืออย่างไร?

อิมัมมิง กายะ พิจารณาภายในกาย กายนอกกาย ทั้งกายภายใน
นอกกายภายใน

๑. เกสา คือ ผมอย่าได้ชื่นชม ว่าผมโสภา ถึงแก่
ล้านแสนเส้น ด้วยเป็นอนิจจา อย่าได้โสกา ว่าเป็น
แก่นสาร ดำเลาหงอกขาว โพลนเฒ่าชรา หัวล้านหัวเหลือง
อย่าเคืองชิวา ทุกท่านมรณา ดับลาโลกไป

๒. โถมา คือขน ว่าขนสาธารณ์ ถึงแก่โกฏฐแสน
บ่เป็นแก่นสาร เวลาถึงกาล สัปสุมุบรรลัย ล่วงเปลี่ยน
เวียนวน หงอกเลาขาวอ้อ ทั่วทั้งโลกา ท่านว่าอนิจจัง ไม่ใช่
ของเรา สักแต่ว่าเป็น

๓. นะขา คือเล็บ ยาวนั้กมักเจ็บ กว่าเล็บทั้งหลาย
เปื่อยเน่าพุพอง เป็นหนองภายใน คบพาลเอาไว้ ย่อมเป็น
กั้วล สกปรกเล็บนัว ดำเฉอะเปอะเปื้อนโภชนาอาหาร
นับเป็นโสโครก

๔. ทันตา คือฟัน สามสิบสองอัน ข้างล่างข้างบน
งอกขึ้นภายหลัง มักถอนคลอนหล่น ทนทุกข์เวทนาปวดร้าว

ดวงใจ ปวดประสาทเป็นพิษ ด้วยฤทธิ์สุกร้อน ไข้ของคองทน
ล่องหล่นตามกาล

๕. ตะโจ คือหนัง ห่อหุ้มกายยัง เท่าเม็ดพุทรา อยู่
นอกกระดูก บังรูปอาตมา เมื่อม้วยมรณา แร้งกาจิกกิน งาม
อยู่ที่ผิว สดสวยเปล่งปลั่ง ช่วยกันบำรุง เขียว่นตลกกละ
ไข้ของนารัก

๖. มังสัง คือเนื้อ ออย่าได้เอื้อเพื่อเนื้อเก่าสืบชนเนา
พองกองเกอ อยู่เหนือแผ่นดิน แร้งกาจิกกิน เมื่อสิ้นอาสัญ
ฝูงมดปลวกแมลง บินคลานเข้ามา หากินได้ตอม เหม็นฟุ้ง
ทั่วไป

๗. นะหารู คือเอ็น เมื่อตวยังเป็น เอ็นชักไหวหวั่น
เอ็นใหม่แปดร้อย เอ็นน้อยเก้าพัน รัดรั้งกลึงกัน ผูกพันกายา
ตั้งรั้งหย่อนคลาย ตึงยึดไปมา ดูน่าสับสน หากมัวกังวลไข้
ทุกข์ผ่อนคลาย

๘. อัฐิ คือร่างกระดูก เอ็นนั้นพันผูก กระดูกนานา
ได้สามร้อยท่อน ล้วนเป็นอนิจจาอย่าได้สงกา ว่าเป็นแก่น
สาร เอ็นหดเอ็นขาด ตันกลวงข้อปล้อง คล่องร้อยอยู่ใน
ไข่นาโสภี

๕. อธิมัญชัง คือเชื่อในกระดูก สมองกลมเป็นลูก อยู่ในสาธารณ์ เวลาถึงกาลสาปสูญบรรลัยเหี่ยวแห้งหย่อนลงเล็กน้อยเดียว ใช้ของควรวีต หมดประชุมกายา ท้าวร้างทุกคนปนเป็นปนตาย

๑๐. วิกกััง คือม้าม แอบอยู่แนบข้าง ที่ริมหัวใจ ผู้มีปัญญา ท่านจัดเอาไว้ คิดเอาไว้ได้ ถึงหลักอนิจจัง เจ็บป่วยเป็นทุกข์ ใช้สุขที่ใจ ในโครงกระดูก พันผูกเป็นพวง รวงรองข้างใน

๑๑. หะทะยััง คือหัวใจ วัตถุประสงค์ล้ามน้ำ เต่ามือกำบน เต็มอยู่ตลอดกาล นานเท่าอายุขัย หยุดเต้นต้องตาย พระเจ้าท่านไซ ว่าใจนานา ใจซึ่งโกรธา ใจโทษโทษา ใจมาร แก้วกล้า ฆ่าสัตว์ทั้งหลาย ใจมักเสียดส่อ ใจลวงใจล่อ ให้เขาลุ่มหลง ใจมืดใจมัว ใจกลัวไม่หะ หลงด้วยตัณหา ใจดำนั้นหนา เหมือนสัตว์เดรัจฉาน ใจร้ายใจพาล ไม่รู้ประมาณ ว่าจ่มอยู่นาน วัฏฏสงสาร ในจุดโลกบาล อบายภูมิทั้งหลาย ใจดีทำบุญให้คิดถึงคุณ ศีลทานทั้งหลาย ให้แล้วให้เล่า ข้าน้ำมากมาย ให้เร่งชวนชวาย มุ่งหมายทำบุญ ให้อ้วพระสวดมนต์ ได้กุศลผลคุณ ใจมักทำบุญ ด้วย

ใจศรัทธา ใจนั้นสุภาพ ละอายแก่บาป ความหยาบไม่มี
 เทียบเท่าสวรรค์ วงศ์เทพเทวัน ซื่อสัตย์มั่นคง เจรจาสิ่งใด
 ไพเราะหนักหนา หาโทษโทษา ไม่มีแก่ตน ใจตั้งดวงแก้ว
 ส่องโลกโลกา ให้ไกลจากตน กุศลทำมา เราทำนเกิดมา
 ไม่เป็นแก่นสาร ใจถือขันติ เมตตาปราณี ต่อสัตว์ทุกวัน
 เหนียวเอามรรคผล ให้พ้นกันดาร แม่นมั่นอาศัย ถึงชั้น
 ใดใด โสดาอรหันต์ผู้ไกลกิเลส สันภาพสันชาติ ชาติเกิด
 ธรรม พ้นจากวนเวียน ตราบเข้านิพพาน นิรามิสสุข
 คงอยู่ที่ใจไม่ไกลไม่ไกล บัจจันนิพพาน

๑๒. ยะกะนัง คือตบ อยู่รองหัวใจ เป็นพวงแขวน
 ห้อย ย้อยอยู่ข้างใน อย่าได้สงสัยว่าจะยืนาน หมดกาลเวลา
 เข้าข้ออนิจจัง เจ็บป่วยเป็นทุกข์ ไม่น่าพิสมัย ตบไตใส่พุง
 พุงกายา ตายแล้วเนาเปื่อย ของเหม็นกายา จงอย่ายินดี
 รีบถอนอวดตา

๑๓. กิโถมะกัง คือ ผังผัดย็นยาน เหมือนเงาแห่ง
 เรา เกิดสำหรับสัตว์ ในวัฏฏสงสาร ยึดหดหุ้มเนื้อ กล้าม
 ก้อนท่อนยวง กลับกันสัดส่วน ชุ่มนุมนกายา ล้วนแต่อนิจจัง

๑๔. บี้พะกัง คือไส้พุง ขดอยู่ยั้งยั้ง ท่อถ่ายเทกาก ไส้ใหญ่ ไส้เล็ก สัดส่วนววงวน ในพุงของตน วิตยวมากหลาย สอบได้หลายวา ไซ้ของคองทน เน่าเปื่อยตามกาล

๑๕. บี้บผาสัง คือปอด คิดให้ตลอด มันไม่เป็นผล ล้วนแต่เครื่องเน่า บี้ได้ทานทน พุพังเน่าเหม็น เรื่องจริง ไม่เที่ยง เราทำนทั้งหลาย อย่าหลงกายา ต้องแก้เจ็บตาย

๑๖. อันตัง คือไส้ใหญ่ ดุจดั่งงูได้ ขดไว้ให้กลม สามสิบสองขด ดุจดั่งหวายขม ขดไว้ให้กลม สำหรับบรอง อาหาร ถ่ายเถใหม่เก่า คองเหลืออาจม เน่าบูดของเหม็น

๑๗. อันตะคุณัง คือไส้น้อย ดุจดั่งสายสร้อย ร้อยพัน ไส้ใหญ่ เมื่อกลิ่นอาหาร เปรี๊ยหวานเข้าไป ไส้สั้น้อย ไส้ใหญ่ ฟิงเกลียดนักหนา เหมือนงูขดวน เสื่อมคลาย ด้อยถอย ชำรุดเจ็บปวด เจ้าของกายา แถมตายเป็นผู้ ไม่ใช่ ของเรา ท่านโปรดพิจารณา

๑๘. อุทะริยัง คืออาหารใหม่ สารพันกินเข้าไป ทั้ง สีนานา อุตส่าร์กล่ากลืน ดูจรากออกมา อาเจียนเหม็นฟุ้ง ชวนผู้อื่นคลืนไส้เช่นเดียวกัน ให้คิดอนิจจา เราทำนทั้ง

หลายก่อนเข้าปากทวาร ดุน่าปรนเปรอ เข้าแล้วนำเอียน
นำพิจารณาดู

๑๘. กะรัง คืออาหารเก่า เป็นเรื่องสูญเปล่า ต้อง
เนาเศวาศรี เป็นบุตรคูตชั้น ปฏิกุลกลืนเหม็น อาหารหมุหมา
ทุกคนยอมมี หลงปรนเปรอกาย อุบายหลีกลี สำเร็จกิจตน

๒๐. บัตตัง คือดี เขียวดำมิดหมี่ ดุจดั่งถ่านไฟ เป็น
ก้อนกลมรี ครันสิ้นดับจาก พลัดพรากสูญไป คิดให้จงดี
ถึงข้ออนิจจา

๒๑. เสมหัง คือเสลด เครื่องนำสังเวช เสลดนานา
เป็นมูลโสโครก เป็นโรคโรคาเมื่อม้วยมรณา กลัดกลุ้มหัวใจ
หดใจให้ว่าง ถอยห่างโลกา มีภพทั้งสาม

๒๒. ปุพฺโพ คือหนอง เน่าเปื่อยพุพอง เป็นหนอง
ภายในไม่ถึงครึ่งวัน สัปสูญบรรลัยคิดให้จงดี ถึงหลักอนิจจา
แก่เจ็บต้องตาย วันหนึ่งทันใด เป็นของธรรมดา คนสัตว์
ทั้งหลาย

๒๓. โลหิตัง คือเลือดไหลมาไม่เหือด เลือดทั่วกายา
ยี่สิบเอ็ดทะนาน พระเจ้าพรรณนาว่าเลือดแห่งคน ปะปน
เลือดใส เลือดขุ่นน้ำน้อย ด้อยถอยอ่อนลง ตามเส้นเลือดคน

๒๔. เสโท คือเหงื่อไหลอาบซาบเนื้อ ทั่วทุกขุมขน
 ไหลมาเมื่อร้อน บ่ห่อนทานทน หลบหลีกไม่พ้น ทั่วทั้งหญิง
 ชาย ชาวไร่ชาวนา ทำงานออกแรง เหงื่อไหลชุ่มกาย งาน
 หนักนอนสบาย อย่าหลงกายา สัมแก่เจ็บตาย ทุกชีพ
 มรณังสังขารไม่เที่ยง

๒๕. เมโท คือมันขี้ แล่นอยู่ในตน แห่งคนหญิงชาย
 จับเป็นก้อนไข ใสขุ่นต่างกัน มากน้อยอันผอม มีมาก
 อุดตัน ต้องรีบแก้ไข หมดสิ้นอายุขัย ถึงต้องมรณัง ที่สุด
 แห่งกรรม

๒๖. อัสสุ คือน้ำตา ไหลมาบ่วาย เมื่อต้องเสียใจ
 ไหลบ่าทางตา แรงโทมนัสน้ำไหลออกตา ใช้แต่เท่านั้น
 ไสมนัสมาก ก็หลากออกมา ไซ้ของจริง ในกายปฐวี

๒๗. วะสา คือน้ำเหลว ไหลออกรวดเร็ว มีมากเหลือ
 ใจ น้ำเหลวน้ำใส น้ำไหลบ่ามา ประชุมกายา ไซ้ของแน่นอน
 อ้อพรพระไว้ แต่งใจให้ดี ต้องพึ่งตนเอง สุขทุกข์ที่ใจ

๒๘. เซโท คือน้ำลาย ไหลอาบซาบไปทั่วทุกไรพื้น
 .กลปนอาหาร ใหม่เก่าผสมไป ผ่านลำไส้ใน ลงกระเพาะ
 เอย บ่อย ๆ ทุกวัน สู่ทั่วสรรพางค์

๒๕. สิงฆาณิกา คือน้ำมูก จำไว้ให้ถูก น้ำมูกอนันต์ ไหลออกทุกวัน โสโครกเต็มที ออกจากจมูก มีใสขุ่นข้น ฟุ้งนารังเกียจ ทางทวารจมูกเจ็บ บ่วยตามเวลา ไม่คงที่เคย จึงเห็นอนิจจัง ทุกขังเจ็บบ่วย โรคาใช้รวย สุดส่วยเสื่อมไป

๓๐. ละสิกา คือไขข้อ มีตามข้อ ท่วงอินทรีย์ ตามกระดูกข้อ ที่ต่อท่อนต่อเน สำหรับกาย เหยียดหยัดตัด กายต้องคลายของรันทน ช้อนอยู่ที่ไฟ เเผาไหม้วอดวาย

๓๑. มุตตัง คือน้ำมูตรเมื่อต้องชั้นสูตร น้ำมูตรในกาย น้ำจืดน้ำเค็ม ย่อมเต็มอยู่ใน เต็มแล้วจึงไซ ทุกเมื่อเชียววัน จนดับสังขาร กายาสนไป เสื่อมไปเพราะธาตุ หมดไปเวลา

๓๒. มัตถะลังกััง คือน้ำมันสมองนา เราท่านเกิดมา สมองครองหัว มีน้ำหนองใน สังขารปรุงแต่ง ส่งให้เป็นไป อนัตตาสูญเปล่า ไม่ใช่ตัวตน เราท่านทั้งหลาย สารทุกข์ สุขดิบ หลงวนแดนดิน ถิ่นเกิดอาศัย อาลัยภพชาติ ไม่แคล้ว ต้องเกิด ต้องทุกข์ทรมาน ชั่วนานปรฐพี

เราท่านทั้งหลาย โปรดเจริญศีลธรรม ครองพระ สัทธรรม หมดกรรมบริสุทธิ์ ที่สุดปัญญา ส่องแสงแรงกล้า ทว่าหล้าปรฐพี ดับมีเกิดดับ ชาติดับเจ็บตาย ที่กายอุปาทาน

ท่านยึดชั้นห้า เป็นทุกขทั้งหมด ปล่อยวางซึ่งชั้น เป็น
 สันตินฤพาน อนัตตาใช้อื่น สุขอื่นหมิ่นแสน ธรรมะใด
 มั่นสงบ ระวังทุกขทั้งหลาย หมดซากสิ้นเชิง

โปรดเจริญที่จิต ประพฤติสรวณะ บำเพ็ญธรรมจริง
 ด้วยใจจริงกาย หากตายเราท่าน พบพานอมตจริง มรรคจริง
 ผลจริง ปราภฏนี้ด้วยตนเอง

กำหนดพิจารณาตุ "เวทนา"

เทศนาของ (สมเด็จพระญาณสังวร)

เมื่อ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๐๔

ขณะที่นั่งปฏิบัติมานานอยู่นี้ อาจจะรู้สึกเป็นทุกข์ เช่นเมื่อยขบบ้าง ถูกยุงกัดบ้าง คันไอบหน้าบ้าง คันตามตัวบ้าง ใจกระสับกระส่ายบ้าง คืออาจจะมีทั้งทุกข์กายและทุกข์ใจ ก็กำหนดรู้เท่าทันว่ากำลังเป็นทุกข์ กายไม่สบาย ใจไม่สบาย ไม่สบายเพราะอะไรก็จะจับเหตุได้ว่ากาย ไม่สบายเพราะถูกยุงกัด เมื่อยขบ คันที่กายส่วนใดส่วนหนึ่ง ให้กำหนดรู้ว่าทุกข์เกิดจากอามิส คือสิ่งที่ทำให้เกิดทุกข์ต่าง ๆ คราวนี้ถ้าไม่สบายใจ เช่นอึดอัด ใจตั้งมั่นไม่ลงให้พิจารณาว่าไม่สบายใจเนื่องจากอะไร ก็จะพบเหตุว่า เพราะใจมีกังวลอยู่กับสิ่งนั้นสิ่งนั้นบ้าง รวมใจไม่ได้บางทีเพราะยังไม่เคยทำความสงบ ใจจึงมักเล่นไปทางโน้นบ้าง เล่นไปทางนี้บ้าง ฟุ้งซ่าน เพราะไม่เคยทำให้อยู่นิ่ง จึงไม่เป็นสุขที่จะอยู่นิ่ง พึงให้รู้ทุกข์ใจที่ว่เกิดจากอามิส คือมีสิ่งที่มาทำให้เป็นทุกข์ต่าง ๆ คราวนี้ เมื่อกำหนดดูให้รู้ทุกข์ทั้งกาย - ทุกข์ทั้งใจ ในขณะที่ปฏิบัติอยู่ และดูให้รู้ว่ามาจากเหตุอะไร

ไม่ยอมแพ้ต่อความทุกข์นั้น ตั้งใจปฏิบัติต่อไปตามกำหนด
ทุกข์ก็จะค่อย ๆ สงบไป ใจก็ตั้งมั่นขึ้น วางชน ก็จะมีสุข
ชนจากความสงบ ระวัง ทุกข์ทั้งนั้นจึงไม่เที่ยงไม่แน่นอน

เมื่อใดได้รับความสุขขึ้น ก็ให้กำหนดดูความสุข
สุขกายเกิดขึ้นก็ให้รู้ สุขใจเกิดขึ้นก็ให้รู้ เช่นลมพัดตอังกาย
สบาย ไม่มีความเมื่อยขบ ให้คิดว่าความสุขนี้เกิดเพราะอะ
ไร ถ้าความรู้สึกเป็นกายนั้น เพราะดินฟ้าอากาศ หรือไม่
รู้สึกเมื่อยขบ เพราะได้ผลัดเปลี่ยนอิริยาบถบ้าง ก็ให้รู้ว่า
ยังเป็นอามิสสุข สุขที่เกิดจากอามิส ก็มีเครื่องล่อ เครื่อง
ช่วย ที่ทำให้เป็นสุขอยู่ข้างนอก ถ้ามีความสุขใจ ก็ให้รู้ว่า
สุขใจนั้นเกิดเพราะอะไร บางทีเกิดเพราะใจแว็บออกไปถึง
เรื่องข้างนอกที่สุขใจ ก็เพลिनไปกับเรื่องนั้น ก็ให้รู้ว่า เป็น
สุขที่มอามิส คือ มีสิ่งที่ทำให้เป็นสุขข้างนอก แต่ถ้าสุขนั้น
เกิดจากความสงบ คือเมื่อรวมจิตให้ตั้งมั่นแน่วแน่จนได้ปกติ
ความอึดเอิบใจ สุขสบายกาย สุขสบายใจ ที่เกิดขึ้นจาก
ความสงบ สงัดระวัง ถ้าใดความสุขดังนั้น ถึงรู้เข้าใจว่า
เป็นนิรามิส คือเป็นสุขไม่ใช่เกิดจากอามิส เครื่องล่อใน
ภายนอก ความสบายกายที่เกิดขึ้นเพราะจิตสงบสงัดก็เหมือน

กัน ก็ให้รู้ว่าเป็นความสุขที่เกิดจากอามิสล่อภายนอก แต่
 เกิดความสงบสงัด เมื่อได้ทำจิตให้ตั้งมั่นแน่วแน่ยิ่งขึ้น ความ
 สุข ที่ปรากฏก็จะสงบลงไปโดยลำดับ จนรู้สึกเหมือนไม่
 ทุกข์ไม่สุข ใจรวบแน่นแน่ ถ้าไม่ทุกข์ไม่สุขอย่างนี้ จึงจะ
 เป็นนิรามิสสุข คือมิใช่เกิดจากอามิส เครื่องล่อข้างนอก
 แต่ถ้าตรงกันข้าม ก็เกิดจากอามิสเครื่องล่อภายนอก

ฉะนั้น ในการทำสมาธิ คือเมื่อกำหนดลมหายใจ
 เข้าหายใจออกเป็นอานาปานสติทั้งต้องคอยดูให้รู้เวทนาของ
 ตนเองด้วย ในเบื้องต้นก็เป็นทุกข์ก่อน แล้วทุกข์ก็สงบ
 และเมื่อละเอียดเข้าสุขก็จะสงบเป็นกลาง ไม่สุขไม่ทุกข์
 เมื่อดังชนนิกเป็นอนจิตใจได้ตั้งมั่นแน่วแน่ ข้อสำคัญต้อง
 คอยดูไม่ให้เป็นทุกข์ ไม่ให้เป็นสุขที่เกิดจากเครื่องล่อ เครื่อง
 ช่วยภายนอก ต้องคอยดูกำหนดรู้ว่า เป็นสุขที่เกิดจากความ
 สงบสงัด ในขั้นต้นนี้ควรรักษาไว้ก่อน เพื่อส่งเสริมฉันทะ
 ในการปฏิบัติ มิให้ติดอยู่ในสุขนั้น เพียงอยู่อารมณ์เดียว
 เท่านั้น

จิตเอ๋ยจิตเจ้า นำพิจารณาตุ

จิตเอ๋ยจิตเวลา มัวหลงกายเน่า เผ่าสมบัติดิน กิน
อสุจิ ตริไม่เห็นเลย หลงเซยชิมงาม เดินตามทางรก
มุงหมกเพศบ้า อวดกล้าสู้ตาย ไม่น่ายหนีโลก นั่งโงกงม
แก่ หลงแล้วว่าคน รูปตนคือผี เห็นดีอย่างไร ภายใน
เหมือนน้ก หลงรักจุกกอด ตาบอดใจบ้า เป็นข้าความรัก
เหน้อยนักไม่รู้ พระครูไม่บอก เชื่อพวกหม่มมาร สังขาร
เข้าลวง เอาหวังผูกคอ ใครหนอทำให้ ตัวในใจบ้า เทียว
หาแต่ยาก อย่าหลงทางเดิน อย่าเพลินเหยียบชวาก อย่า
ลากเรือวนนาม เดินตามพระไป ไกลพระจะโง่ อย่าโอ้อ
เสียของ เอาทองแต่งลึง อวดจริงแก่บ้า ขายหน้ากับผี
อวดดีกับตาย อวดสบายกับโรค ทุกข์โศกเสียเปล่า อย่า
เดาผิดๆ อย่าคิดโดยโง่ อย่าโตแต่เปลือก อย่าเสือกหา
ทุกข์ อย่าสนุกหาบาป อย่าคาบเหล็กแดง อย่าแต่งแผ่นดิน
อย่ากินของร้อน อย่างอนในไฟ ให้หากินอย่างแรง ให้
แสงบริสุทธิ์ ให้หยุดเหมือนพระ ให้ละความโง่ จะได้โต
เต็มโลก ข้ามโสมสงสาร จงเอาร่างกาย เป็นสำเภอัน
โสภา เอาความเพียรเป็นโยธา แขนซ้ายขวาเป็นเสาใบ

๕๘๓ ๓ นิ้วมอเป็นสายระยาง ทำสองข้างเป็นสมอ เอาปากเป็น
 นายงาน เอานิสัยเป็นเสียบึง เอาสติเป็นหางเสือ ถือท้าย
 เรือไว้ให้เที่ยง ถือไว้อย่าให้เอียง ตัดเลียงข้ามคองคา เอา
 บัญญาเป็นดวงแก้ว สองดูแถวแนวหินผา ความรู้เห็นหูดา
 คือลวดาฟังตุลุม เจ้าชกैयाจเป็นปลาร้าย จะทำลายให้เรือจม
 เจ้าโทโสคือตัวลม อันร้ายกาจมาพาดพาน วารินกระสิน-
 สาย เป็นคลื่นใหญ่่มหันสา จะปะทะซึ่งนาวา ให้ล่มจม
 ในสายชล อวิชชาคือโมโห ให้คนโง่ไม่เห็นหน ปกปิด
 จิตปลุกชน ให้มีตมจนวันตาย กายแก่ไม่แลบ่าง คิดก่อ-
 สร้างบาปมากมาย ถึงใกล้เมื่อจะตาย ใครจะช่วยก็ไม่มี
 เงินทองของทั้งหลาย เมื่อจะตายไม่ยินดี จิตดับกลับเป็นผี
 เงินทองมีไม่เอาไป กายก็เหม็นเน่า เอาไปเข้าในกองไฟ
 มีจนทุกคนไป เอาไปได้เมื่อไรมี ญาติวงศ์และพงศา
 บุตรภรรยาและน้องพี่ สิ้นรักใคร่ไม่ไยดี เกลียดกลัวผีไม่
 อีหนึ่ง หญิงชายทั้งหลายเอ๋ย อย่าหลงเลยกายซถึง เงินทอง
 เป็นอนิจจัง ลุกเมื่อยยังรับต่อไป เงินทองเป็นของกลาง จะ
 ก่อสร้างเอาไปไม่ได้ เป็นมรดกตกทอดไป เป็นของไว้ถม
 แผ่นดิน หญิงชายทั้งหลายเอ๋ย อย่าหลงเลยซึ่งทรัพย์สิน

เกิดกำกับสำหรับแผ่นดิน ย่อมมีสิ้นทั่วโลกา บุพกรรมนำ
 มาเกิด เอากำเนิดในชาติหน้า อกุศลทนทุกขา กุศล
 ทางสวรรค์ ของเบาเอาไปได้ คิดชวนชวายเป็นครบครัน
 ศรัทธาให้ตั้งมั่น ทานศีลนั้นจึงจะดี ภาวนาอันวิเศษ ตัด
 กิเลสข้ามโลกีย์ หมึงชายควรวินดี แสวงหาอย่าช้าเลย หลง
 รักหลงใคร หลงอยากได้หลงยินดี หลงหาทั้งตาปี ไม่รู้เบื่อ
 เชื้อตณหา หลงมีและหลงจน หลงบ่นด้วยวาจา นอนละเมอ
 เพื่อเป็นบ้า ตื่นขึ้นมาว่านอนฝัน หลงในกามคุณ จิตหมก
 มุ่นทุกคืนวัน ไฟร้ายร้อนสำคัญ เมาเราทำนอยู่ทุกคน คิด
 กลัวตัวจะตาย ไม่ชวนชวายทางกุศล หาเลี้ยงร่างกายตน
 จะเอาผลที่ตรงไหน หลงเลี้ยงลูกหลงเลี้ยงหลาน หลงปลุก
 บ้าน คิดการหาญใหญ่ หลงซื้อหลงขาย หาทุนกำไร หลง
 กินของเล่น ทุกวันไม่เว้น ทรัพย์สิ้นหมดไป หลงเกลียด
 หลงชัง สติไม่ตั้งภาวนาในใจ หลงเกิดหลงตาย หลงเที่ยว
 เวียนว่าย ในภพทั้งสาม หลงเชื่ออวิชา ปกปิดปัญญา
 ไม่เห็นพระนิพพาน ดับชาติชรา มรณาสังขาร สิ้นสุดสงสาร
 สุขสำราญนิราศภัยฯ

สุญตารธรรม เป็นอย่างไร ?

พระพุทธองค์ทรงตรัสแก่ พระโมฆราชว่า

“ดูกรโมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติ เห็นโลกโดย
ความเป็นของสูญทุกเมื่อ ถอนอัตตานุทิฏฐิเสีย ความข้ามพ้น
มฤตยูพึงมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ มัจจุราชมารย่อมมองไม่เห็น
บุคคลผู้เห็นโลกอยู่ โดยความเป็นของสูญ อย่างนี้

กำหนดสุญตาโดยอาการ๔๒ด้วยอำนาจตีรณปริญา
คือเห็นเบญจขันธ์อย่างนี้คือ.-

๑. อนิจฺจโต โดยเป็นของไม่เที่ยง
๒. ทุกฺขโต โดยเป็นทุกข์
๓. โรคโต โดยเป็นโรค (เสียดแทง)
๔. คณฺหโต โดยเป็นแผลฝี
๕. สลฺลโต โดยเป็นลูกศร (เสียดแทง)
๖. อฆโต โดยเป็นของชั่วร้าย
๗. อาพาธโต โดยเป็นอาพาธ (รบกวน)
๘. ปรโต โดยเป็นฝ่ายอื่น
๙. ปโลกโต โดยเป็นสิ่งที่ต้องพังทะลาย
๑๐. อิติโต จัญไร (มาเพื่อฉิบหาย)

๑๑. อุปทฺทวโต โดยเป็นอุบาทว์ (ทำให้เดือดร้อน)
๑๒. ภยโต โดยเป็นภัย
๑๓. อุปสคฺคโต โดยเป็นอุปสรรค
๑๔. จลโต โดยเป็นสสิ่งไหว (ไปมา)
๑๕. ปภงฺกโต โดยเป็นสิ่งที่ต้องแตกสลาย
๑๖. อนฺธฺวโต โดยเป็นสิ่งที่ไม่คงทน
๑๗. อตาณโต โดยไม่มีที่ต้านทาน
๑๘. อเลณโต โดยไม่มีที่กำบัง
๑๙. อสรณโต โดยไม่มีที่พึ่ง (กำจัดภัย)
๒๐. วิตฺตโต โดยเป็นของว่าง
๒๑. ตฺจฺจโต โดยเป็นของเปล่า
๒๒. สฺมุญฺจโต โดยเป็นของสูญ
๒๓. อนตฺตโต โดยเป็นอนัตตา
๒๔. อนสฺสาทโต โดยเป็นสิ่งไม่มีอะไรน่ายินดี
๒๕. อาทึนฺวโต โดยเป็นโทษ
๒๖. วิปริณามธมฺมโต โดยเป็นสิ่งมีความแปรปรวน
๒๗. อสฺสารโต โดยเป็นสิ่งไม่มีแก่นสาร
๒๘. อหฺมฺมฺลโต โดยมูลของความลำบาก
๒๙. วนฺทกโต โดยเป็นผู้ฆ่า

๓๐. วิภวโต โดยเป็นสิ่งที่ต้องเสื่อม
 ๓๑. สาสวโต โดยเป็นสิ่งที่เป็นไปกับอาสวะ
 ๓๒. สงฺขตโต โดยเป็นสิ่งที่ถูกปลุกขึ้น
 ๓๓. มารานิสโต โดยเป็นเหยื่อมาร
 ๓๔. ชาตัทธมฺมโต โดยเป็นสิ่งที่ชาติเป็นธรรมดา
 ๓๕. ชราธมฺมโต โดยเป็นสิ่งที่มีชราเป็นธรรมดา
 ๓๖. พยาธัทธมฺมโต โดยเป็นสิ่งที่พยาธิเป็นธรรมดา
 ๓๗. โสกะปริเทวทุกฺขโต โดยเป็นสิ่งที่มิใช่โสกะปริเทวะทุกฺข์
 ๓๘. โทมนุสสุปฺยาสธมฺมโต โดยอุปายาสเป็นธรรมดา
 ๓๙. สมุทฺยโต โดยความเกิดขึ้น
 ๔๐. อตฺถงฺกมโต โดยความเสื่อมไป
 ๔๑. นิสฺสรณโต โดยความออกไป
 ๔๒. มรณธมฺมโต โดยเป็นสิ่งที่มรณะเป็นธรรมดา เวทนา
 สัมมูฏา สงฺขาร วิญญาณ เป็นของไม่เที่ยง เช่นเดียวกับ
 กับการเห็นรูป เป็นทุกฺข์ เป็นอนัตตา

ชั้น^๕ทั้งหลายกับ สิ่งอื่นไม่มีเลย ความแตกแยก
 แห่งชั้น^๕ทั้งหลายเรียกว่า ตาย พระโยคาวจรผู้ไม่ประมาท
 ย่อมเห็นความ^๕สิ้นไปแห่งชั้น^๕ทั้งหลายนั้น ดูกุณเภา^๕แก้ว
 ด้วยเพชรโดยแยบคาย โดยวิธีที่ถูกต้องย่อมเห็นความ^๕สิ้นไป
 แห่งแก้ว^๕ที่ถูกเจาะ ฉะนั้น

อำนาจของพระยามาร

โปรดฟังทำความเข้าใจและรู้จักมารทั้ง ๕ มีดังนี้.-

๑. อภิสังขารมาร สังขารทั้งหลายที่ยังยึดมั่นไม่มี สังขารทั้งหลายเป็นทุกข์อย่างยิ่ง เพราะเจ้าของไปยึดมั่นถือมั่นเป็นตัวเราเขา จึงเกิดมตวชนคือ อตตาทิแทแล้วสังขารทั้งหลายไม่เที่ยง เป็นทุกข์ จึงไม่ควรยึดมั่นถือมั่น ปล่อยวางเสียได้เป็นสุข เป็นอนัตตา ไม่ใช่ตัวใช้ตน ควรละสักกายทิฐิ หลงตัวเอง คิดว่าตัวเองเป็นใหญ่มีอำนาจด้วยทรัพย์ด้วยกำลังคน มัวเมาด้วยเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม หลงตายกายเก่า ของเก่า ปฏิภูณ เป็นที่ชุมนุมของธาตุสี่ ธาตุทั้งหกเท่านั้นเจริญสัมมาทิฐิ

๒. กิเลสมาร ความโลภกำหนดความต้องการอยากได้สิ่งของวัตถุนิยมเป็นกามของคนกามทั้งหลายเที่ยงไม่มีในมนุษย์ ความอึดด้วยกามทั้งหลายไม่มีในโลก ฉะนั้น ทุกข์อันยิ่งกว่า กามราคะย่อมไม่มีความอยากละได้ยากในโลก ความอยากของอารมณ์หาที่สุดมิได้เลย ไฟเสมอตั้งราคะไม่มี ผู้บริโภค กามย่อมปรารถนากามยิ่งขึ้นไป

ความโกรธเป็นอารมณ์ของคนมีปัญญาทราวม ความ
 ผิดเสมอด้วยโทษะไม่มี หากฆ่าความโกรธ โทษะได้อยู่เป็น
 สุข คนโกรธง่าย ย่อมมีผิวพรรณเศร้าหมอง ย่อมเสื่อมทรัพย์
 ย่อมถึงความไร้ยศศักดิ์ศรี ผู้โกรธย่อมไม่เห็นธรรม ย่อมฆ่า
 มารดาได้ ยังผู้นั้นให้ฉิบหาย พึงทำลายความโกรธเสียด้วย
 การข่มใจ พึงตัดความโกรธเสียด้วยปัญญา ซึ่งจะนำประโยชน์
 สุขมาให้

ความหลง โมหะ ไม่รู้ธรรมะที่เป็นคุณ ไม่เห็นโทษ
 ของกิเลส ตัณหา อุปปาทาน หลงมัวเมาในบุญจกามคุณ ๕
 ไม่เจริญมรรค ๘ ด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เป็นแสงส่องสว่าง
 ประहारอกุศลธรรม คนมักทำบาปกรรมเพราะความหลง คน
 สะอาดไม่ยินดีในความชั่ว ผู้ใดยังหลงอยู่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ประ-
 มาทเป็นมลทินของผู้นั้น บัณฑิตย่อมคิดเตือนทุกเมื่อ ย่อมเป็น
 เหมือนคนที่ตายแล้ว ด้วยแรงของอวิชา จึงต้องทำลายด้วย
 ญาณ วิชาปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก ผู้ได้ปัญญาย่อมเกิด
 สุข ผู้ใดหลงมัวเมาอยู่เป็นทุกข์เพราะต้องเป็นผู้เกี่ยวข้องกับ
 ภพ กับโลกทั้งหลายทั้งปวง ไม่สิ้นสุด ปัญญาช่วยประเสริฐ
 กว่าทรัพย์ เป็นอาวุธนำมาประหารความโง่เขลาเบาปัญญา

ทราบเสียเป็นสุขด้วย เห็นว่าโลกทั้งหลาย ดวงดาวทั้งหลาย
เที่ยงไม่มี

๓. บันทมาร ชั้นนี้เป็นภาระ มี รูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ ยึดเข้าเป็นทุกข์ เพราะไม่เที่ยงเสื่อมได้ รูปทั้งหลาย
จึงเป็นนิमितมารยา เพราะเปลี่ยนได้ จากเด็กนอนแบเบาะมา
เป็นเด็กเดินได้วิ่งได้ เป็นหนุ่มสาว ดายแต่ละตอน รูปทั้งหลาย
จึงไม่เที่ยง เวทนาคือการรับรู้อารมณ์สุขหรือทุกข์ หรือไม่สุข
ไม่ทุกข์ นามชั้นนี้เมื่อเกิดผัสสะตมเวทนาครังใดเป็นสุข
เป็นทุกข์ รายงานสัญญากำหนดตัวเราตัวเขา เป็นของเราของ
เขาไม่เที่ยงเป็นอนิจจัง รูเท่าที่รับรู้แจ้งแทงตลอดก็เป็นสุข สุข
นี้เกิดขึ้นด้วยความสงบเพราะระงับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิง มีเหตุ
กมทุกข์ หหมดเหตุหมดผลแห่งภาระ โลก ภพชาติ เป็นสุข
นิรามิสสุข โดยไม่มีอะไรเป็นเครื่องล่อ หหมดกามสันเชื้อหรือ
ล่อให้เกิด

๔. เทวปุตตมาร ได้แก่มารที่อยู่ชั้น ๕ ชั้น ๖ เรียกว่า ปรมิม
มิตวสวัตติ มฤทธี มีอำนาจ มีเดชแก่กล้าสามารถแผ่กาย
ไปในที่ทุกแห่ง นิมิตกายต่างๆ ได้ เป็นหญิงทรงเพศแห่งความ
สวยงาม เป็นองค์ พระพุทธเพื่อให้นักหลงก็มี สองกระแสน้ำ
โลกให้คนที่ตกอยู่ในความชั่วร้าย จะได้เป็นบริวารของตน
นิमितภาพหลอนต่างๆ ให้คนติดอกติดใจ ให้คนหลงทำความ

ชัว่มากๆ บังคับไม่เห็นความดี มีกตกรรมเป็นของประ
 เสริฐชั้น ๖ ชั้น ประณิมิตสวดตชั้นนมชั้น ๕ เป็นบริวารรับ
 ใช้ตนเองเป็นผู้สั่งการเป็นนายเหนือชั้น ๕ อีก ถึงกำหนด
 ชั้นนิมมานรดีเป็นผู้มานิมิตอาหารทิพย์ โภชนาทิพย์ต่างๆ ให้
 โดยไม่ต้องนิมิตเอง เช่นคนมีบ้านของตนเอง ผู้อยู่เพียงเป็น
 ผู้จ่ายเงิน ผู้รับเหมามาทำงานก่อสร้างให้เสร็จเป็นลักษณะ
 การอย่างนี้ ถึงฤดูฝนจะตกไม่ยอมให้ตก เวลาตกก็ให้ตก
 มากๆ ผู้คนได้ล้มตายเพราะน้ำท่วมพายุกล้าโหมกระโชกเกิด
 พินาศภัยแผ่นดินไหว เป็นต้นว่อสุรสงครามคอยยุตลใจให้คน
 แย่งชิงกันประหัดประหารกันด้วยอาวุธที่ร้ายแรงลงมา เช่น
 ระเบิดปรมาณู

๕. มัจจุมาร จำพวกนมอำนาจที่จะสังตายนแก่นมนุษย์และสิ่ง
 ทมชีวิตทั้งหลายกับชีวิตทั้งหลายในบัญญัติบางคน บางท่านดำริ
 จะออกจากกาม ทำงานศาสนกิจให้เสร็จก่อนสิ้นชีวิต มาร
 จำพวกนี้ก็ถอบัญชีคุมชีวิตไปสู่กรรมแห่งพญายมโลก เป็น
 ผู้ตดสิ้นเสียก่อนที่จะบำเพ็ญบารมี ถึงขีดสุดก่อนหมดความ
 เป็นตัวตน ซึ่งต้องกลับเวียนน่วยตายเกิดอีก จนกว่าจะสิ้นภพ
 สิ้นชาติ พญามัจจุมารตามไม่พบ เพราะไม่มีตัวจึงต้องหัดตาย
 เสียก่อนตาย พอตายเข้าจริงๆ ไม่เป็นทุกข์ มีเกิดชาติภพเป็น
 ธรรมดา ก็ต้องดับหมดชาติภพทั้งหลายโดยธรรม.

มหาวิปัสณา ๑๘ ญาณ

พระโยคีผู้มีรูปกรรมฐานนั้น มหาวิปัสณา ๑๘ เหล่าใด ที่พึงถึงได้ด้วยอาการทั้งปวงด้วยอำนาจปหานปริยญา ตั้งแต่ กังขานุปัสณาญาณ ปัญญาคำนึงถึงความดับข้างหน้าไป เมื่อ แทะตลอดได้ ส่วนหนึ่งแห่งมหาวิปัสณานั้น ชั้นในสัมมสน- ญาณ คือตริตรณปริยญา นี้แลก่อนก็ย่อมละปฏิบัติภกขธรรมมี นิจจสัญญาเป็นต้นแห่งมหาวิปัสณานั้นได้

ปัญญามือนิจจานุปัสณาเป็นต้น ชื่อว่ามหาวิปัสณา ๑๘ ในอนุปัสณาทั้งหลายอย่างไรเล่า มีดังนี้

๑. เมื่อเจริญอนิจจานุปัสณา ปัญญาคำนึงเห็นความไม่เที่ยง ย่อมละ “นิจจสัญญา” สำคัญว่าเที่ยงได้
๒. เมื่อเจริญทุกขานุปัสณา ปัญญาคำนึงเห็นเป็นทุกข์ ย่อม ละ “สุขสัญญา” โดยสำคัญว่าเป็นสุขได้
๓. เมื่อเจริญอนัตตานุปัสณา ปัญญาคำนึงเห็นอนัตตา ย่อม ละ “อัตตสัญญา” โดยสำคัญว่าเป็นอัตตาได้
๔. เมื่อเจริญนิพพิทานุปัสณา ปัญญาคำนึงเห็นถึงความเบื่อ หน่าย ย่อมละ “นันทิ” โดยหลงเพลิดเพลินได้

๕. เมื่อเจริญวิราคานุบัตินา บัญญาคำหนึ่งด้วยคลายกำหนด
ย่อมลละ “ราคะ” ได้
๖. เมื่อเจริญนิโรธานุบัตินา บัญญาคำหนึ่งเห็นนิโรธ ย่อมลละ
“สมุทัย” เหตุอันให้ก่อทุกข์ได้
๗. เมื่อเจริญปฏิณิสสัคคานุบัตินา บัญญาคำหนึ่งด้วยความ
สลัดทิ้ง ย่อมลละ “อาทานะ” ความถือไว้ได้
๘. เมื่อเจริญขยานุบัตินา บัญญาคำหนึ่ง เห็นความสิ้นไป ย่อม
ลละ “ฉนสัญญา” โดยสำคัญว่าเป็นก่อนคือร่างกายได้
๙. เมื่อเจริญวยานุบัตินา บัญญาคำหนึ่งเห็นความเสื่อมไป
ย่อมลละ “อายุหน” ความพยายามได้
๑๐. เมื่อเจริญวิปริณามานุบัตินา บัญญาคำหนึ่ง เห็นความ
ปรวนแปร ย่อมลละ “ฐวสัญญา” โดยสำคัญว่ามันคงได้
๑๑. เมื่อเจริญอนิมิตตานุบัตินา บัญญาคำหนึ่งเห็นความไม่
นิमित ย่อมลละ “นิमित” คือเครื่องหมาย กลุ่ม, ก้อนได้
๑๒. เมื่อเจริญอัปปณิหิตานุบัตินา บัญญาคำหนึ่ง เห็นสิ่งไม่น่า
ปรารถนา ย่อมลละ “ปณิธิ” โดยปรารถนด้วยอำนาจตัณหา
ได้

๑๓. เมื่อเจริญสุญญตานุบัตินา ปัญญาคำนึงถึงความว่าง
เปล่า ย่อมละ “อภินิเวส” โดยยึดมั่นว่าเป็นตนได้
๑๔. เมื่อเจริญอธิบัญญัติธรรมวิบัตินา ปัญญาเห็นแจ้งธรรมอัน
เป็นอธิบัญญัติ ย่อมละ “สาราทานาภินิเวส” โดยยึดมั่น
ถือเอาว่ามีสาระได้
๑๕. เมื่อเจริญยถาภูตญาณทัสสนะ รู้เห็นตามจริง ย่อมละ “สัม-
โมหาภินิเวส” โดยยึดมั่นด้วยอำนาจความหลงงมงายได้
๑๖. เมื่อเจริญอาทันทวนุบัตินา ปัญญาคำนึงเห็นโทษ ย่อมละ
“อาสยาภินิเวส” โดยยึดมั่นด้วยอำนาจ แห่งความ
อาลัย
๑๗. เมื่อเจริญปฏิสังขานุบัตินา ปัญญาคำนึงพิจารณาหาทาง
พ้นย่อมละ “อปฺปปฏิสังขา” โดยไม่พิจารณาหาทางพ้น
ได้
๑๘. เมื่อเจริญวิวัฏฏานุบัตินา ปรีชาคำนึงเห็นวิวัฏฏะคือทาง
พ้นจากวัฏฏะ ย่อมละ “สังโยคาภินิเวส” โดยยึดมั่นด้วย
อำนาจสังโยคะได้

ท่านพระชีณาสพ ท่านได้เจริญทำให้มากทำให้บ่อย
จนชัดเจนแทงตลอดอยู่เสมอ จิตของพระองค์ท่านพ้นแล้ว
ว่างแล้ว ย่อมไม่หวั่นไหว ในสังขาร, สังขตธรรมะทั้ง
หลายเปรียบประดุจ ภูผาหิน ย่อมจะไม่สะเทือนด้วยแรงลม
แม้จะพัดกล้าประการใดก็ดี อุปาทานชั้นทั้งหมด อาสวะสัน
เตรั้าหมองหมดจด บริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง คืออริยะสงฆ์ผู้
ทรงคุณอันประเสริฐ เลิศทางใจ สอนตนเองเข้าใจได้เองเป็น
สนธิปฏิฐิก็ อกาลิกิ เอหิปัสสิก็ โอปนณิกิ ปรุจจติ เวทิตัพพ

สมาธิสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงมีปัญญารักษา
ตน มีสติ เจริญสมาธิหาประมาณมิได้เกิด เมื่อเธอมี
ปัญญารักษาตนมีสติเจริญสมาธิ ฌาน ๕ อย่าง ย่อมเกิด
ขึ้นเฉพาะ “บัจจัตตังเวทิตัพโพ” ฌาน ๕ อย่างเป็นใจ
คือ

๑. ฌานย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน สมานิมสุขปัจจุบัน และมี
สุขเป็นวิบากต่อไป
๒. ,, ,, สมานินเป็นอริยะ ปราศจาก
อามิส
๓. ,, ,, สมานินอื่นคนเลวคือคนทุศีล
มีศีลวิบัติ เสพไม่ได้
๔. ,, ,, ด้วยความสงบระงับ บรรลุด้วย
ธรรมเอกผุดขึ้น มิใช่บรรลุได้
ด้วยการข่มทเป็นชาติก ห้าม
กิเลสด้วยจิตอันเป็นสสังขาร

๕. ฌานย่อมเกิดขึ้นเฉพาะตน ย่อมมีสติเข้าสมาธิได้ มีสติ
ออกจากสมาธิได้ มีความ
คล่องตัว เป็น "วสี"
๖. " วิสุทธศีล วิสุทธสมาธิ เห็น
ปัญญาอันบริสุทธิ์บริบูรณ์
เชิง.

วิมุตติสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการนั้น เป็น
เหตุให้จิตของภิกษุผู้ไม่ประมาทมีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว
ที่ยังไม่หลุดพ้น ย่อมหลุดพ้น อาสวะที่ยังไม่สิ้นย่อมถึงความ
สิ้นไป หรือเชื่อย่อมบรรลุธรรมอันเกษมจากโยคะชั้นเยี่ยม
ที่ยังไม่ได้บรรลุ เหตุแห่งวิมุตติ ๕ ประการเป็นไฉน

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระตถาคตหรือเพื่อนส-
พรหมจรรย์ ผู้อยู่ในฐานะครุบางรูปแสดงธรรมแก่เธอเมื่อเธอ
เข้าใจอรรถ เข้าใจธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ ย่อมเกิดปีติ
กายย่อมสงบ ย่อมได้เสวยสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น
เป็นเหตุแห่งวิมุตติข้อที่ ๑

๒. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระศาสดาหรือเพื่อน
 สพรหมจารี ผู้อยู่ในฐานะครุบางรูป ก็ไม่ได้แสดงธรรม
 แก่ภิกษุ แต่ว่าภิกษุยอมแสดงธรรมเท่าที่ได้ระดับ ที่ศึกษา
 เล่าเรียนมาจากชนเหล่าอื่น โดยพิสดาร เขื่อย่อมเข้าใจอรรถ
 เข้าใจธรรมนั้น ย่อมเกิดปราโมทย์ บิติ เมื่อมีสุข จิตย่อม
 ตั้งมั่นเป็นเหตุแห่งวิมุติข้อที่ ๒

๓. ดูกรภิกษุทั้งหลาย อีกประการ พระศาสดา
 หรือเพื่อนสพรหมจารีในฐานะครุ ไม่แสดงธรรมแก่ภิกษุ
 แม้ภิกษุเองก็ไม่ได้แสดงธรรมเท่าที่ได้ระดับ แต่ยอมสาธยาย
 ธรรมที่ได้ระดับโดยพิสดาร ย่อมเข้าใจในอรรถ เข้าใจใน
 ธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์ เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เป็น
 เหตุแห่งวิมุติข้อที่ ๓

๔. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระศาสดาหรือเพื่อนส-
 พรหมจารีในฐานะครุบางรูป ไม่แสดงธรรมแก่ภิกษุ ภิกษุ
 ไม่แสดงธรรมที่ได้ระดับ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่า
 อื่นโดยพิสดาร ไม่สาธยายธรรมเท่าที่ได้ระดับ แต่ภิกษุยอม
 ตรีกตรองใคร่ครวญธรรมเท่าที่ได้ระดับ ศึกษาเล่าเรียนมา

ด้วยใจ เธอย่อมเข้าใจบรรณ เข้าใจธรรมในธรรมนั้น ย่อม
เกิดปราโมทย์...เมื่อมีสุข จิตย่อมมั่น เป็นเหตุวิมุตติข้อที่ ๔

๕. ดูกรภิกษุทั้งหลาย พระศาสดาหรือเพื่อน
สหพรหมจารีอยู่ในฐานะครุบางรูป ไม่แสดงธรรมแก่ภิกษุ ภิกษุ
ไม่แสดงธรรมเท่าที่ได้ระดับ ศึกษาเล่าเรียนมาแก่ชนเหล่า
อื่นโดยพิสดาร ภิกษุไม่สาธยายธรรมที่ได้ระดับ ภิกษุไม่
ตรีกตรอง ไคร์ครวญ แต่ว่า สมานินิมิตอย่างใดอย่างหนึ่ง
เล่าเรียนมาดี ทำไว้ในใจดี ทรงไว้ด้วยดี ทางตลอดดีด้วย
ปัญญา เมื่อเธอเข้าใจบรรณ เข้าใจธรรม ย่อมเกิดปราโมทย์
ย่อมเกิดปีติ เมื่อมีใจเกิดปีติ กายย่อมสงบ เมื่อกายสงบ
ย่อมได้เสวยสุข เมื่อมีสุข จิตย่อมตั้งมั่น เป็นเหตุแห่ง
วิมุตติข้อที่ ๕

อิทธิปาหุสสูตร

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง
ย่อมเจริญย่อมทำให้มากซึ่งธรรม ๕ ประการ พึงหวังได้ผล
๒ ประการอย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผล หรือเมื่อมีอุป-
ทานขั้นที่เหลืออยู่ย่อมเป็นพระอนาคามี ในปัจจุบันนี้ ธรรม
๕ ประการคือ

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ย่อมเจริญอิทธิบาท

๑. ประกอบด้วย ฉันทสมาธิ และปธานสังขาร
๒. ประกอบด้วย วิริยสมาธิ และปธานสังขาร
๓. ประกอบด้วย จิตสมาธิ และปธานสังขาร
๔. ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิ และปธานสังขาร
๕. ประกอบด้วย วิริยะเจริญปัญญาอย่างยิ่งยวด ทำให้แจ้งด้วยเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะอาสวะทั้งหลายสิ้นไป

ภิกษุหรือภิกษุณีรูปใดรูปหนึ่ง ย่อมเจริญให้มาก ทำให้มาก ซึ่งธรรม ๕ ประการ พึงหวังได้ผล ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คืออรหัตผลหรือเมื่อมีอุปาทานขันธเหลืออยู่ จะเป็นพระอนาคามี ในชาติปัจจุบันนี้

อริยทรัพย์ ๗

ทรัพย์คือ คุณความดีที่เจริญมีอยู่ในสันดานอันประเสริฐสุด เรียกว่า อริยทรัพย์มี ๗ ประการคือ

๑. สัทธา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ คือเชื่อในการตรัสรู้ธรรมของสัมมาสัมพุทธะมรรคสามัคคีแล้ว นิโรธจะปรา-

- กฏ เป็นวิมุตติ, นิพพาน โลกุตตระ ๔ ประการ
จะเกิดขึ้นเป็น มรรค ผล นิพพาน
๒. ศील มีความเป็นปกติทางกาย วาจา และใจ สุจริต
ไม่วิปริตปรวนแปร เป็น ทูศีล ศीलวิบัติ
๓. ทิริ ความละเอียดต่อบาปทุจริตทุกทวาร ทางตา หู
จมูกลิ้นกายใจ มีเป็นปกติอยู่ในสันดานอันประเสริฐ
๔. โอตตปปะ สะดุ้งกลัวต่อบาป อกุศล ชั่ว ทุจริต
ทั้งหลายทั้งปวง ไม่คิดจะทำบาปอกุศลใด ๆ
๕. พานุสัจจะ เป็นคนเคยได้ยินได้ฟังมาก คือ จำ
ทรงธรรมอันถูกต้องและรู้อริยธรรมมาก อันเป็น
เครื่องพ้นทุกข์ กำจัดกิเลส
๖. จาคะ สละให้มันสิ่งของ ๆ ตนแก่คนที่ควรให้
บิณฑบาตทำทุกอย่างเพื่อเพิ่มพูนทานบารมี สงเคราะห์
ภิกษุ สงเคราะห์คนยากจน
๗. บัญญา รอบรู้อะไรที่เป็นประโยชน์และเปล่าประ-
โยชน์ ได้แก่โลกีย์บัญญัติ โลกุตตระบัญญัติ ฯ
ประการ.

“ปลดแอก”

โดย “คลใจ”

คำว่า ปลดแอก เป็นคำที่พวกสังคมนิยมคอมมิวนิสต์ใช้เพื่ออ้างปลุกระดมมวลชนผู้ใช้แรงงาน ชาวไร่ชาวนา กรรมกร และคนงานลูกจ้างทั้งหลายให้ลุกขึ้นปฏิวัติรัฐประหาร เพื่อกำจัดพวกศักดินา นายทุนขุนศึก ที่เขาถือว่ากดขี่เอารัดเอาเปรียบผู้ใช้แรงงาน และคนจน เขาว่าพวกนายทุนขุนศึกเอาแอกมาสวมคอประชาชนผู้ยากไร้ ต้องแบกภาระอันหนัก แอกหนักคือภาษีอากร สินค้า เครื่องอุปโภคบริโภคอันสูงลิบ แต่ค่าจ้างแรงงานถูกกดต่ำไม่เป็นธรรมที่ฝ่ายนายจ้างกอบโกยเอาแต่กำไร ปัจจุบันถึงจะมีสมาคมลูกจ้าง และสหภาพแรงงานที่คอยเป็นปากเสียงแทนลูกจ้าง แต่คอมมิวนิสต์ก็ยังอ้างเหตุอื่นๆ เป็นสาเหตุที่จะต้องปลดแอกประชาชนอยู่นั่นเอง ทางรัฐบาลก็ไม่นั่งนอนใจ เร่งแก้กฎหมาย เพื่อช่วยเหลือชาวไร่ชาวนาและผู้ใช้แรงงานอื่นๆ เพื่อความเป็นธรรมในสังคม เป็นการช่วยปลดแอกประชาชนก่อนพวกคอมมิวนิสต์.

แต่ยังมีคนส่วนมากทำตัวเป็นทาส ที่ไม่ยอมรับการปลดปล่อย นอกจากจะไม่ปลดปล่อยตนให้พ้นจากแอกแล้ว ยังไปชวนขวยหาแอก หาภาระต่าง ๆ นานา มาแบกเอาไว้ จนหนักทนไม่ไหว ก็ร่ำร้องโวยวายว่าหนักเหลือเกิน ขอให้ช่วยด้วย บางทีมีผู้มาช่วยแบ่งเบาภาระออกไปแล้ว แต่เขาก็ไปหาภาระอื่น ๆ มาแบกไว้อีก แล้วก็ร่ำร้องต่อไปชั่วชีวิต อนิจจา!! น่าสงสารคนโง่เขลาทั้งหลาย ปัจจุบันนี้ไม่มีใครจะมาบังคับกดขี่ให้เราต้องแบกภาระได้อีกแล้ว ตัวของเราเองนั้นแหละเที่ยวไปหาภาระมาแบก เที่ยวหาแอกมาสวมคอ โดย “อวิชชา” คือความโง่เขลาเบาปัญญาหลงไปติดอยู่ในกองกิเลส เกิดความโลภหลงในคณฺหาอุปาทาน เช่นถูกเขาหลอกลวงให้ลงทุนหากำไรบ้าง เล่นการพนันบ้าง อยากฟุ้งเพื่อทะเยอทะยานเกินฐานะ บางคนยังไม่ทันสร้างตนให้เป็นหลักฐาน ก็ไปมีเมียมีลูก หรือมีเมียอยู่แล้วพอเลี้ยงดูได้แต่ก็ไปมีเมียน้อยเพิ่มอีก บางคนไปกู้หนี้ยืมสิน จำนำ จำนองทรัพย์สินสมบัติที่มีอยู่ต้องเสียดอกเบี้ย ล้วนแต่เป็นการเพิ่มภาระเพิ่มแอกให้แก่ตนเองโดยไม่จำเป็น อย่างนี้เรียกว่า “หาแอกมาสวมคอ” ต้องทนทุกข์ทรมานไปจนตาย

บางคนพอได้รับความทุกข์เดือดร้อนก็เลยพาลโทษผู้อื่นกล่าวหาว่าเป็นเพราะนายจ้างนายทุนหน้าเลือดขูดรีด ตำรวจบาลว่าไม่เหลียวแลช่วยเหลือ ที่เลวหนักเข้าไปก็คือพวกที่พาลไปโทษเทวดาฟ้าดินว่าไม่ให้เขาไปเกิดในที่ดีๆ ไม่ให้เขามีโชคร่ำรวย เข้าทำนองที่ว่า “รำไม่ดีโทษปี่โทษกลอง”

คนพวกนั้นแหละที่เป็นพวกทาสที่ไม่ยอมรับการปลดปล่อย ไม่พยายามปลดปล่อยตัวเองด้วยวิธีการที่ถูกต้อง แต่หันไปใช้วิธีการที่รุนแรงด้วยการปฏิวัติจับอาวุธต่อสู้ฆ่าฟันเพื่อยึดเอาทรัพย์สินของพวกนายทุนเอามาจัดสรรแบ่งปันกัน ถ้าเขาชนะ เขาจะฆ่าพวกนายทุนขุนศึกเสียให้หมดสิ้น หรือไม่ก็บังคับให้พวกนายทุนไปทำงานหนักเสียบ้างเป็นการตอบแทน เพื่อให้เสมอภาคเท่าเทียมกัน คนโง่เขลาเหล่านี้หาว่าไม่ว่าพวกเขาได้ปลดแอกไม่ที่พวกนายทุนขุนศึกสวมพวกเขาออกไปก็จริง แต่เขากำลังจะเอาแอกเหล็กอันใหม่ที่หนักกว่ามาสวมคอ กว่าจจะรู้ตัวก็สายเสียแล้ว ดังเช่นพี่น้องญวนลาวและเขมรกำลังประสบอยู่จนต้องอพยพหนีตายออกนอกประเทศบ้านเกิดเมืองนอนอย่างน่าเอน็จอนาจทุกวันนี้ นี่แหละการปลดแอกในความหมายของสังคมนิยมคอมมิวนิสต์

คนเราเกิดมาจำต้องมีภาระหน้าที่เริ่มแรกตั้งแต่คลอด
 จากท้องมารดา หน้าที่แรกที่สำคัญคือต้องหายใจ ต้องกิน
 ต้องถ่ายให้ได้ มิฉะนั้นตาย ในวัยเด็กต่อมาก็ต้องมีหน้าที่
 เชื้อฟังบิดามารดาครูบาอาจารย์ ศึกษาเล่าเรียนหาวิชาความ
 รู้ โต้ชนกก็ต้องมีหน้าที่ทำการงานหาเลี้ยงชีพตน ลูกเมีย
 และพ่อแม่ นั่นคือภาระหน้าที่ คือแอกที่เราจะต้องรับแบก
 ไปหนักบ้างเบาบ้างสุดแต่บุญกรรมปางก่อน และบุญกรรม
 ในชาติปัจจุบันจะกระทำ ใครทำกรรมดีภาระหน้าที่ก็จะเบา
 และหมดไปในที่สุด ใครทำกรรมชั่วภาระหน้าที่ก็จะมากทวี
 ขนทั้งชาตินและชาติหน้าไม่มีวันหมดสิ้น คนฉลาดจะยอม
 รับกรรม ยอมรับภาระหน้าที่อย่างหน้าชื่นตาบาน ไม่ว่า
 หนักหรือเบา และเขาจะไม่หาแอกหรือภาระอื่นที่ไม่จำเป็น
 มาเพิ่ม แต่ถ้าจำเป็นต้องรับ เขาก็จะพยายามหาทางปลด
 วาง ถ้าเป็นหนี้สินเขาก็จะปลดเปลื้องหนี้สินจนหมดสิ้น

คนฉลาดที่มีสติปัญญา ถึงเขาจะต้องสวมแอกแบก
 ภาระตามหน้าที่ ถึงแม้จะหนักเพียงใด ก็จะไม่หนักเฉพาะ
 เพียงกายเท่านั้น เขาจะไม่เอามาแบกให้หนักใจด้วยเป็นอัน
 ขาด ส่วนคนโง่เขลาหนักนอกจะหนักทางกายแล้วยังเก็บเอา

มากลัดกลุ้มครุ่นคิดฟุ้งซ่านเป็นทุกข์ทรมานใจอีกด้วย บาง
 คนคิดกลัดกลุ้มหนักมากเข้าก็หาทางออกไปในทางชั่วร้ายเลว
 ทราม ทุกจริต เช่นพอยากจนเข้าก็ไปลักขโมย ปล้นฆ่า
 บางคนผิดหวังเข้าก็หาทางออกโดยฆ่าตัวตาย คิดว่าจะหลบ
 หนีความทุกข์ไปได้ ที่แท้การฆ่าตัวตายก็เท่ากับสร้างกรรม
 ชั่วหนักเพิ่ม ไปทนทุกข์ทรมานต่อไปชาติหน้าไม่มีสิ้นสุด
 ดังนั้นคนมีสติปัญญาแล้วจะไม่แก้ปัญหาคความทุกข์ยากด้วยวิธี
 ๕
 นแน่นอน

สมเด็จพระอรหันต์สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงพระดำรัสเป็น
 พุทธภาษิตไว้ พอจะหยิบยกเอามาพิจารณาเป็นหลักธรรมะ
 ประจำใจได้ดังนี้.-

ภารา หนเว ปัญจักขันธา	เบ็ญจขันธ์ของคนเรา ^๕ เป็นของหนักแท้
ภารหาโร จะ ปุคคโล	แต่บุคคลก็ยังชอบแบกของ หนัก
ภาราทานัง ทุกขัง โลเก	การรับแบกของหนักเป็น ทุกข์ของโลก

ภาระนิกเขปะนัง สุขัง

การปล่อยวางภาระเสียได้

เป็นความสุข

นิกขีปีตวาคะรุง ภารัง

ผู้ที่ปลดปล่อยของหนักๆ ลง

เสียได้แล้ว

อัญญัง ภารัง อนาทิยะ

ไม่รับเอาของหนักอย่าง

อื่นๆ มาแบกเอาไว้อีกแล้ว

สะสมลัง ตัณ्हัง อัพพุยหะ

เป็นผู้รอกถอนตัณหารวม

ทั้งมูลรากได้แล้ว

นิจนาโต ประรินิพพุโต

เป็นผู้หมดหิวกระหาย ต้อง

ไปถึงปรินิพพานในที่สุด

พระพุทธเจ้าท่านทรงแนะนำให้เราปลดแอกด้วยการถอนอุปาทานความยึดมั่นถือมั่น มุ่งฝึกอบรมจิตให้เป็นสมาธิ มีพลังความสามารถที่จะข่มใจให้สละละวางภาระทางใจ ทางกาย อย่าไปยึดเอาของที่มีใช้เป็นของๆ เรามาเป็นอารมณ์ หากไม่แล้วจะเกิดความทุกข์เดือดร้อน ถ้าพิจารณาแล้วยังไม่หมดกิเลสตัณหา ยังคงยึดมั่นอยากได้โน้นอยากได้นี้มาเป็นของเราอยู่ ให้แนะนำให้พิจารณาอาการ ๓๒ มี ผม ขน เล็บ ฟัน และหนังเป็นต้น ว่าเป็นของไม่เที่ยง มีการ

เปลี่ยนแปลงแตกดับไปในที่สุด ให้พิจารณาว่าเป็นนอสุก
ไม่งาม เป็นปฏิกุล ของเน่าเปื่อย น่าเกลียด ตายไปก็เอา
อะไรไปไม่ได้ นอกจากบุญบาปติดตามไป พิจารณาจนเกิด
การสังเวช เบื่อหน่าย คลายจากกามราคะ ถอนอุปาทาน
การยึดมั่น ปลดแอกได้หมดสิ้น ถ้าเพียรปฏิบัติต่อไปก็อาจ
เข้าถึงญาณสมาธิ สันตสุข มีแต่ความสุขสงบ จนถึง
ปรินิพพานในที่สุด

แล้วท่านเล่า จะทนแบกแอกเอาไว้ไปถึงไหน ไม่
รีบปลดวางแต่บัดนี้ จะรอไปปลดวางเมื่อใด

● ● ●

“จงพิจารณาตัวท่านเองแบกภาระ แบกของหนัก
แบกคันทหา แบกเอาอุปทาน ไว้แล้วคือทุกข์ จะยอมวาง
ยอมละ ยอมปลด ยอมปลง ด้วยมือของท่านเองหรือยัง
หากว่ายังหรือเห็นไม่จริง ท่านจงตะโกนด้วยปากรับสภาพอยู่
ต่อไปเถิด คอยเวลาเห็นความจริงด้วยตัวเอง แล้วจะมาร้อง
เอากับใคร !”

“ประจวบ”

ภยันานชีวิต

โดย พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตญาโณ)

วัดบวรนิเวศวิหาร

เมื่อพูดถึงคำว่า “ภัย” นั้น ในปัจจุบันนี้ จะพบว่า มีภัยอันตรายเกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ บางครั้งก็มีการสูญเสียทางด้านทรัพย์สิน ชีวิต มีการพลัดพรากจากญาติพี่น้อง เป็นต้น ภัยจึงเป็นสิ่งที่น่ากลัวสำหรับทุกชีวิตที่ได้บังเกิดมา แต่ถึงแม้ว่า คนเรา จะกลัวภัยอย่างไรก็ตาม ภัยบางอย่างนั้น อยู่ในแควดวงของชีวิตเรา เราไม่อาจที่จะหลีกเลี่ยงภัยเหล่านั้นไปได้ จะทำได้ก็เพียงแต่พยายามปรับจิตใจของตน ให้เกิดสภาพยอมรับถึงกฎแห่งความจริง ที่คนจะต้องประสบกับภัยเหล่านั้น

ภัยที่เกิดขึ้นประจำในชีวิตของคนนั้น ท่านได้แสดงเอาไว้หลายประเภทเช่น

ประเภทที่หนึ่ง เป็นภัยใหญ่ ซึ่งทุกชีวิตต้องประสบ คือ :-

๑. ชาติภัย ได้แก่ ภัยคือ ความเกิด ความเกิดในที่นี้ หมายถึงการที่บุคคลได้อุบัติบังเกิดขึ้นมา มีชีวิต มีร่าง

กาย การบังเกิดของสิ่งมีชีวิตนั้น อาจะบังเกิด มาด้วย
กำเนิดอย่างไรก็ได้ ในกำเนิดทั้ง ๔ ประการคือ :-

“ชลัพพะ” การบังเกิดในครรภ์ของมารดา คือ
คลอดออกจากครรภ์ของมารดา เป็นตัวตน เช่น คน และ
สัตว์บางชนิด

“อณฺทชะ” เกิดขึ้นมาจากไข่ เช่น เบ็ด ไก่ เป็นต้น

“สังเสทชะ” เกิดมาในสิ่งที่สกปรก เช่น เชื้อโรค
และเชื้อไวรัสต่าง ๆ เป็นต้น

“โอปปาติกะ” เกิดขึ้นมาโดยผลขึ้นมา และเมื่อ
เกิดมาแล้ว ก็ไม่ต้องผ่านความเป็นเด็ก แต่จะโตขึ้นเป็นวิญ
ญชน คือเป็นผู้ใหญ่เลย กำเนิดหลังนี้ เป็นกำเนิดที่ออกจะ
เร้นลับมหัศจรรย์พอสมควร เพราะว่าคนจะเห็นกำเนิดเหล่านี้
ได้ ก็จะต้องอาศัยความรู้ที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติทางจิตใน
พระพุทธศาสนา ที่เรียกว่า “ญาณ” บ้าง “อภิญญา” บ้าง
ถึงแม้จะเป็นเรื่องที่เร้นลับอย่างนั้น แต่ท่านก็ได้แสดงเอาไว้ว่า
ได้แก่อบาย คือกำเนิดที่หาความเจริญไม่ได้ ๔ ประเภทคือ :-

- ๑) นiryas สัตว์นรก
- ๒) Tirajjanayoni กำเนิดดิรัจฉาน

๓) เปตวิสัยะ วิสัยแห่งเปรต

๔) อสุรกาย พวกอสุรกาย

จะพบว่า ในอบายทั้ง ๔ ประเภทนั้น เราได้เห็น
 ประจักษ์ชัดว่า ชีวิตของสัตว์เดรัจฉานที่ดำรงอยู่ในโลกนั้น
 ประกอบด้วยภยันานาประการ เป็นเรื่องของสัตว์เล็ก กิน
 สัตว์ใหญ่ สัตว์เหล่านั้นกว่าจะเอาตัวรอดไปได้ในแต่ละวัน ๆ
 ช่างเป็นเรื่องที่ยากเย็นเหลือเกิน จนสัตว์บางชนิดต้องสูญ
 พันธุ์ไปจากโลก เนื่องจากไม่อาจจะดำรงชีวิตในท่ามกลาง
 ความวิปริตของภัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับธรรมชาติได้ ในเมื่อ
 อบายทั้ง ๔ นั้น เราได้เห็นประจักษ์ชัด คือสัตว์เดรัจฉานซึ่ง
 เรารู้ เราเห็นกัน สามประเภทนั้น เป็นวิสัยของญาณหรือ
 ปัญญา ที่ผ่านการประพฤติกปฏิบัติตามหลักที่ท่านแสดงเอาไว้
 จึงต้องยอมเชื่อไว้ ในส่วนนี้ นอกจากนั้น ท่านยังได้แสดง
 ถึงกำเนิดที่เป็น โอปปาทิกะ ว่าได้แก่ เทวดา พรหม ต่าง ๆ
 เรื่องเทวดาและพรหมนั้น มีเรื่องราววิจิตรพิสดารมาก แต่
 สรุปแล้ว โอปปาทิกะเป็นกำเนิด คือการเกิดขึ้นมา โดย
 ผุดขึ้นมาเอง แล้วโตเป็นวิญญูชน เมื่อตายไปนั้น ท่าน
 แสดงว่า ไม่ได้ทอดทิ้งร่างกายเอาไว้ให้เป็นภาระแก่คนใน

ยุคหลัง เป็นการอันตรายกันไปหมดทั้งรูปร่างกายด้วย เพราะ เป็นทิพยภาวะ คือมีร่างกายเป็นทิพย์ คนปัจจุบันนี้ ส่วน มากมักจะปฏิเสธกำเนิดเหล่านี้ โดยอ้างว่า ตนไม่เห็นบ้าง อันที่จริงใครก็ตามจะปฏิเสธ สิ่งที่ตนไม่เห็นว่ามีนั้น เป็น การพูดโดยการขาดความรับผิดชอบเป็นอย่างยิ่ง เพราะมีสิ่ง เป็นอันมากที่เราไม่เห็น แต่เราก็ต้องเชื่อแหล่งแห่งความรู้ นั้น มีน้อยที่เราได้เห็นด้วยตา ได้ยินด้วยหู และก็มีเป็น จำนวนมาก ที่เรารู้ด้วยการศึกษาจากตำรับตำรา จากการ อนุমানเอา เช่น ความมีของปู่ทวดนั้น คนเราเกือบจะทุก คนเกิดมาไม่เคยเห็นปู่ทวด แต่เราก็อนุমানเอาได้ว่า พ่อ ของเรานั้นต้องมีพ่อ ปู่ของเราต้องมีพ่อ และพ่อของเรา นั้น ก็ต้องมีปู่ เพราะฉะนั้น พ่อของปู่ คือ ปู่ทวดนั่นเอง ปู่ทวดจึงต้องมีแน่นอน แต่ที่เราไม่เห็นนั้นเพราะท่านได้ตาย ไปก่อนเราเกิด มิได้หมายความว่า ท่านไม่ได้มีอยู่อย่างแท้ จริง นี้ เป็นการแสดงให้เห็นว่า การปฏิเสธบางเรื่องบาง อย่างของคนบางคน เป็นการมองข้ามความเป็นจริงของ แหล่งความรู้ ที่เรายอมรับนับถือกันในปัจจุบันนี้ ว่ามีเรื่อง เป็นจำนวนมากที่เราไม่เห็น แต่เราก็เชื่อ

ความเกิดนั้น เป็นภัยอย่างไร ท่านแสดงภัยที่เกิด
ขึ้นจากการเกิดนั้นไว้นานาประการ ซึ่งเมื่อกล่าวโดยสรุป
แล้ว ถ้าพูดกันตามหลักชีววิทยา ความทุกข์ทรมานที่เกิด
ขึ้นในขณะที่อยู่ในครรภ์มารดา ในขณะที่คลอดออกมาจาก
ครรภ์มารดานั้น มีมากมาย สุดที่จะพรรณนาได้ และใน
เรื่องของการเกิดนั่นเอง คนจะต้องผจญต่อสู้ด้วยประการ
ต่าง ๆ กว่าที่จะออกมาจากครรภ์ของมารดาได้ และมีชีวิตเป็น
จำนวนมาก ที่ไม่อาจจะเกิดได้ และต้องสิ้นชีวิตคือตายไป
เสียก่อน ดังนั้นท่านจึงถือว่า ความเกิดนั้นเป็นภัยอย่างหนึ่ง

๒. ษราก็ ภัยคือความชราปรากฏเกิดขึ้นในร่าง
กาย กาลเวลาที่ผ่านไปในชีวิตของคนนั้น ได้นำเอาความ
แก่ ความชรา ให้ปรากฏเกิดขึ้นแก่ร่างกายของบุคคลตลอด
เวลา แต่ความแก่นั้น ท่านแบ่งออกเป็น ๒ ช่วง

ช่วงที่ ๑ ท่านเรียกว่า “แก่บิด” คือจากวัยที่เป็น
เด็ก เมื่อคลอดออกมาจากครรภ์มารดา ในขณะนั้น ความ
แก่ก็เริ่มปรากฏขึ้น แต่ความแก่ในลักษณะนี้ คนก็นิยมยินดี
ดีกัน รอคอยต้อนรับความเจริญวัยของตน เราเรียกความ
แก่ในช่วงนี้ว่า เป็นความเจริญวัยแต่เมื่อเลยวัยกลางคนไป

แล้ว ความแก่ก็ปรากฏชัดเจนขึ้นมาจริง ๆ ในช่วงนี้ท่านเรียกว่า “แก่เบ็ด” ไม่อาจที่จะปกปิดความแก่เอาไว้ได้ อาการของความแก่ที่ปรากฏออกมา นั้น เช่น ผมหงอก ฟันหัก หนึ่งเหี่ยว ร่างกายไม่ค่อยมีกำลัง รู้สึกปวดเมื่อยไปแรงไม่ค่อยมี เหล่านนี้เป็นต้น เป็นอาการของความแก่

ความแก่ จึงชื่อว่า เป็นภัยที่น่าชีวิตของคนเราให้เข้าไปใกล้ความตายเข้าไปทุกขณะ

๓. มรณภัย ภัยคือความตาย ซึ่งจะต้องเกิดขึ้นแก่คนทุกคน เพราะทุกชีวิตที่เกิดมา ย่อมจบสิ้นลงด้วยความตาย จากช่วงความเกิดถึงความตาย ต้องประสบภัยนานาประการ ที่เกี่ยวกับความมีชีวิตของตนเอง เช่น ภัยจากธรรมชาติ จากอันตรายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นห้อมล้อมอยู่ และตัวของความตายนั้น บุคคลก็ไม่อาจจะกำหนดได้ว่า เมื่อไรความตายจะมาถึงตน บางครั้งคนกำลังสนุกสนานอยู่ เช่น ในฤดูทอดกฐิน ปรากฏว่ามีการตายกันเป็นจำนวนมาก ทั้งๆ ที่งานกฐินนั้น เป็นงานบุญงานกุศล แต่ทุกฤดูของกฐิน จะมีคนตาย เพราะไปงานกฐินเป็นอันมาก ข้อนี เป็นเรื่องที่น่าพิจารณาว่า ในเมื่อคนเรานั้นมีการตั้งใจในการจะทำ

บุญ ไปเพื่อกระทำบุญ ความปรารถนาของตนยังไม่เต็ม ตามต้องการแต่จะต้องตายลง หรือบางพวกทอดกฐินเสร็จแล้วก็ต้องมาตายลงในระหว่างทาง ทั้งนี้ถ้าหากว่า มองเผิน ๆ ก็จะเห็นว่า บุญกุศลนั้น ไม่ได้คุ้มครองบุคคล อันที่จริงจะพบว่า “เป็นเรื่องคนละช่วงคนละขณะกัน” การที่เกิดความพลั้งพลาดขึ้นมา เช่น รถคว่ำ รถชนกัน เป็นเรื่องของความคึกคะนองของคนที่อยู่ในขบวนรถนั้น ประการหนึ่งต้องการจะเร่งเวลาบ้าง สนุกสนานกัน เนื่องจากมาพบหน้ากัน บางครั้งก็เอาเหล้าเข้าไปดื่ม แล้วก็มีความสนุกสนาน มีการยุให้แข่ง มีการเร่งให้ขับเร็ว บางครั้งคนขับก็เมาเหล้า และที่ร้ายที่สุด คือ “ขาดสติ เพราะประมาท” จะเห็นว่าในช่วงเหล่านี้ ไม่ใช่เป็นเรื่อง ของบุญอะไรทั้งนั้น แต่เป็นเรื่องของความมัวเมาประมาท ความเผอเรอ การมอมเมาตนเอง การคึกคะนองโดยขาดสติสัมปชัญญะ เหล่านี้ล้วนแต่เป็นอกุศล ความประมาทขาดสติและในที่สุดก็ตายลงไป

ดังนั้น การดำเนินชีวิตของคนทุกคน ท่านจึงสอนมิให้มัวเมาประมาท ทั้งในวัยทั้งในชีวิต และในความไม่มี

โรค เพราะว่าถ้าหากเกิดมัวเมาประมาณแล้ว ตัวความตาย
นั้น อาจจะปรากฏเกิดขึ้นในวิถีชีวิตของบุคคล ในเสี้ยว
วินาทีใดวินาทีหนึ่งก็ได้ แต่ว่าในขณะที่เราเกิดมาแล้ว และ
เราจะต้องแก่ จากแก่นั้น ยังมีความเจ็บแสบแฝงอยู่เบื้อง
หลัง พร้อมทั้งจะปรากฏออกมาทุกขณะทุกโอกาสเหมือนกัน
เช่นเดียวกับความตาย ภัยเหล่านี้บุคคลจะต้องเตรียมใจ
ยอมรับว่า เป็นสภาวะธรรม ที่บุคคลไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้
ดังนั้นในทางศาสนา ท่านจึงสอนไว้ให้บุคคลพิจารณาทุกวัน
ว่า “เรามีความแก่ เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความแก่ไป
ได้ เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความเจ็บ
ไข้ไปได้ เรามีความตายเป็นธรรมดา ไม่ล่วงพ้นความ
ตายไปได้”

ปัญหาต่อไปที่ควรเข้าใจ ก็คือว่า ความเกิดความ
แก่ และความตายนั้นเป็นภัยอย่างไร? “ภยन्न คอสังทนา
กลัว สังททาความเดือดร้อน สังทเบยคเบยน สังทลาภ
ศลาญ แผลเผาบุคคลให้ประสบกับความพิบัติ ในลักษณะ
ต่าง ๆ”

เพราะฉะนั้น เมื่อนำความหมายของคำว่า ภัย ไป

จับที่ความเกิด ไปจับที่แก่ที่ตาย และแม่แต่ที่บาดเจ็บ ก็
 จะเห็นลักษณะของภัยปรากฏเด่นชัดขึ้นมา ให้ดูเฉพาะที่ชรา
 ก็ได้ ความชรานั้น เมื่อปรากฏเกิดขึ้นแก่ร่างกายของบุคคล
 ใด ก็จะทำหน้าที่ในครั้งแรกคือเบียดเบียน เบียดเบียน
 ความเป็นหนุ่มเป็นสาว โดยส่วนรวมให้เปลี่ยนแปลงไป ถึง
 แม้ว่าจะมีการชลอความชราอยู่ก็ตาม แต่ความชราก็คือชรา
 มันจะเกิดขึ้นแก่ร่างกาย แก่ชีวิตของสรรพสิ่งและสรรพสัตว์
 จะต้องแสดงอาการ คือ เบียดเบียนบุคคลเหล่านั้นเบียดเบียน
 ผม ตา หู ฟัน และเบียดเบียนอวัยวะอื่น ๆ ซึ่งเคยแข็งแรง
 สวยงามเปล่งปลั่งมีน้ำมีนวลให้มีอาการพิกลพิการไปด้วย
 ประการต่าง ๆ เป็นเรื่องที่เราห้ามอะไรไม่ได้ เพราะว่าชรา
 นั้น แก่มาพร้อมกับความเกิด แม้ความแก่และความตาย
 ก็มาพร้อม ๆ กัน แอบแฝงอยู่ในความเกิดนั้น พร้อมทั้งจะ
 แสดงตัวออกมา ดังนั้นตามหลักของศาสนาแล้ว ชีวิตของ
 คนจึงมีภัยแฝงเร้นอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะคือภัยทั้ง ๓
 ประการนี้ และในความแก่ นั้นเอง จะพบว่าการปรุงแต่ง
 เกิดขึ้น ในลักษณะต่าง ๆ เมื่อก่อนเคยเดินทำงาน โดยไม่
 รู้สึกเหน็ดเหนื่อย พอความแก่เกิดขึ้น จะลุกก็โหย เดินก็

โอย จะนั่งนานก็เมื่อย นอนก็ไม่สบาย ไปไหนมาไหนก็
 ขัดข้องด้วยประการทั้งปวง นี่แสดงว่า ความชรา ได้แผ่
 อานุภาพเข้าไปปรุงแต่งบุคคลเหล่านั้น ให้ปรากฏลักษณะ
 ของชราเด่นชัดขึ้นมา และในท่ามกลางของความชรานั้นเอง
 ความเร่าร้อนด้วยทุกขเวทนาต่าง ๆ ก็เกิดขึ้นในร่างกายของ
 บุคคล บางครั้งก็อาจจะเกิดขึ้นภายในจิตใจ คนเราเคยเด่น
 เคยสง่า เคยหรูหราอยู่ในสังคม พอความแก่ชราเข้ามาครอบ
 งำ ก็พยายามที่จะดึงเหตุการณ์ในอดีตเข้ามาในปัจจุบัน ใน
 ที่สุดก็กลายเป็นเพื่อฝันถึงอดีต แล้วกลายเป็นคนคิดมาก
 จนบางครั้ง ก่อให้เกิดความวิตกกังวล อาการเหล่านี้เมื่อ
 เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลแล้ว ก็จะทำหน้าที่ “แผด
 เผา” ก่อให้เกิดความเร่าร้อนขึ้นภายในชีวิตของคน” และ
 ในขณะที่เดียวกันนั้นเอง ภัยก็จะแสดงตัวออกมาในลักษณะ
 หนึ่ง คือ

ก่อก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงขึ้นภายในร่างกายของ
 บุคคล

บางครั้งเป็นการเปลี่ยนแปลงในลักษณะที่ค่อยเป็น
 ค่อยไป ไม่รวดเร็วมากนักแต่บางเรื่องแล้วเป็นการเปลี่ยน

แปลงในลักษณะที่รุนแรง รวดเร็ว และบางครั้งก็ดังตัวไม่
 ท้น โดยเฉพาะที่เปลี่ยนแปลงเร็วขึ้น ส่วนมากก็เกิดขึ้น
 มากจากพยาธิ ซึ่งเป็นภัยอีกประการหนึ่ง เราจะพบว่า ใน
 ชีวิตของคนนั้น บางครั้งอยู่ดี ๆ อาจจะเป็นโรค ร้ายแรงถึง
 พิการและตายได้ แม้ว่าโลกปัจจุบัน วิทยาการทางแพทย์
 จะก้าวหน้าไปไกลมาก อย่างไรก็ตาม แต่รู้สึกว่โรคเหล่านี้
 นั้น จะวิ่งตามมาเหมือนกัน และก็พยายามแสดงความเป็น
 โรคของแก่ออกมา เพราะฉะนั้นในวิชาการทางแพทย์ใน
 ปัจจุบัน จึงได้มีการค้นคว้ายาที่จะบำบัดโรคซึ่งเกิดขึ้นใหม่ๆ
 และโรคบางอย่างนั้น ไม่มีในตำราของแพทย์เสียด้วย นี้ก็
 เป็นเรื่องแปลกประการหนึ่ง โรคเหล่านี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว
 จะสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นในเวลาอันรวดเร็ว เช่น
 ทำให้ร่างกายของบุคคลเกิดเป็นอัมพาตไป หรือบางครั้ง ก็
 เกิดความพิการขึ้นในร่างกายในชีวิตของบุคคลนั้น ลักษณะ
 นี้ ก็เป็นภัยของ ความเกิด ความแก่ ความตาย ตัวอย่าง
 ที่ยกมานี้ พุทธเฉพาะในช่วงของความแก่เท่านั้น

ในเมื่อเราอยู่ในท่ามกลางภัยเหล่านี้แล้ว ควรจะทำ
 อย่างไร จึงจะไม่ให้ภัยเหล่านี้คุกคามเกินไป พระพุทธเจ้า

ทรงแสดงไว้ใน อริยสัจ ๔ นั้นว่า สิ่งเหล่านี้เป็นทุกข์ แต่
 ว่างามทุกชั้น^๕ เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว ก็เกิดขึ้นจากจิต
 ของบุคคลที่ไปยึดมั่นถือมั่นในสิ่งเหล่านี้จนเกินไป จนก่อ
 ให้เกิดเป็นความกลัว หรือเป็นภัยขึ้นมา คือกลัวความแก่
 บางคนเป็นเอามาก ๆ จนยอมเสียเงินเสียทอง เพื่ออาศัยศัลย
 กรรมพลาสติก ช่วยชลอความแก่ของตน บางคนก็ไม่ยอม
 ที่จะนับอายุของตน ทัง ๆ ทว่าเลยวันเกิดมาตั้งนานแล้ว ก็
 ไม่ยอมเพิ่มอายุขึ้นไป ไม่ยอมบอกอายุ เพราะกลัวคนอื่น
 เขาจะรู้ว่าตนแก่แล้ว ใจตัวเองนั้นก็พยายามที่จะคัดค้าน
 ความรู้สึก หรือคัดค้านวัยที่ผ่านมานั้น โดยไม่ยอมรับว่า
 ตนนั้น^๖เป็นคนแก่แต่ความแก่ ก็คือ ความแก่ ใครจะยอม
 รับหรือไม่ยอมรับ แก่ก็แสดงของแก่เต็มที่อยู่อย่างที่ได้อกล่าวมา
 แล้ว

สำหรับภัยเหล่านี้ เราจะทำอย่างไร จึงจะอยู่กับให้
 ปกติสุขตามสมควร วิธีต่อสู้กับภัยเหล่านี้ อาจทำได้ด้วยวิธี
 เหล่านี้ เช่น พยายามใช้ปัญญาพิจารณา ตามนัยที่
 ทรงแสดงไว้ และได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า ให้ยอมรับ
 ว่า เรานั้น^๗มีความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นธรรมดา

ไม่สามารถที่จะล่วงพ้นความแก่ ความเจ็บ ความตายไปได้
 เมื่อปรับสภาพจิตให้ยอมรับในสภาพนั้นแล้ว ความเจ็บปรากฏ
 ขึ้น บุคคลก็จะไม่เดือดร้อน เพราะความแก่ ความเจ็บ
 มันเกิดขึ้นที่กาย ไม่ได้เกิดขึ้นที่จิตใจ อย่าเอาใจเข้าไปบวก
 ให้มากจนเกินไป แล้วอิทธิพลของภัยเหล่านั้น ก็จะไม่คุก
 กคามคน จนถึงกับเดือดร้อน แต่ว่าในขณะที่เดียวกัน บุคคล
 จะได้ประโยชน์จากการยอมรับว่า เรานั้นมีภัยติดอยู่ที่ตัว
 และพร้อมที่จะแสดงตัวออกมาทุกขณะ เช่นเดียวกับการ
 เดินไปบนถนนหนทาง ในปัจจุบันนี้ บุคคลมีภัยที่แอบอยู่
 ในเงามืด อาจจะโผล่ขึ้นมาเมื่อไรก็ได้ แต่ให้ลองสังเกตดู
 ว่า ภัยอันตรายเหล่านั้น ซึ่งเกิดขึ้นจากการกระทำของ
 บุคคล ถ้าบุคคลได้เตรียมใจยอมรับเอาไว้ว่า มันอาจจะเกิด
 ขึ้น อาจจะมีการจู่ การปล้น เกิดขึ้นมาในช่วงใด ช่วง
 หนึ่ง ที่ตนกำลังก้าวเดินไปนั้น สมมติว่าเกิดขึ้นจริง ความ
 ตกตะลึงขวัญเสีย ก็จะไม่เกิดขึ้น ทำให้มีสติสัมปชัญญะ
 ควบคุมความรู้สึกเอาไว้ได้ และอาจจะอาศัยสติปัญญา แก่
 ไชเหตุการณ์เฉพาะหน้า ให้เรียบร้อยได้ หรืออย่างน้อยที่

สุดก็ผ่อนหนักเป็นเบาได้ ถ้าหากว่า ใจมีความมั่นคงพอ ก็
อาจจะแก้ไขให้หมดสิ้นไปได้ด้วยซ้ำไป

ดังนั้น เมื่อเห็นว่า มันเป็นภัยแล้ว คนก็ควรหา
ประโยชน์จากความเกิด ความแก่ ความตายเหล่านั้น โดย
พยายามริบเร่งประกอบภารกิจของตน ประกอบธุระหน้า
ที่ของตนให้มีสาระประโยชน์บังเกิดขึ้น ริบเร่งสะสมทรัพย์
สมบัติอันได้มาในทางที่ชอบธรรม เพราะความแก่นั้น
อาจจะทำลายชีวิตเราในลักษณะใดลักษณะหนึ่งก็ได้ ซึ่งถ้า
หากถึงจุดที่รุนแรง บุคคลไม่อาจจะอาศัยร่างกายนี้ ประกอบ
กิจการงานได้ แต่ถ้าหากว่า ได้มีการสะสมทรัพย์เป็นต้น
ทุนเอาไว้ ก็จะสามารถดำรงตนอยู่ได้โดยปกติสุข นี่เป็น
เรื่องของชีวิตปัจจุบัน

แต่คนเรานั้น จะต้องยอมรับความจริงอีกประการ
หนึ่งว่า เราไม่ได้เกิดมาเพียงชาติเดียวแล้วตายไป จะต้อง
เกิดอีก ตราบใดที่ยังมีกิเลสกรรมอยู่ภายในจิต ดังนั้น
บุคคลจึงควรอาศัยการยอมรับ ความเกิด ความแก่ ความ
เจ็บ ความตาย ว่าเป็นของธรรมดาซึ่งไม่อาจจะหลีกเลี่ยงได้
สะสมเสบียงคือกุศลเอาไว้ ด้วยการให้ทาน ด้วยการรักษา

ศีล ด้วยการประพฤติปฏิบัติธรรม พุถึงเรื่องทานนั้น มี
 คนเป็นจำนวนไม่น้อย ที่แสดงความ วิตกกังวลว่า ดนมี
 ฐานะยากจน ไม่สามารถจะให้ทานได้ ไม่สามารถที่จะทำบุญ
 ได้ ความคิดหรือคำพูดที่แสดงออกมาในลักษณะนี้ เป็น
 การหลงประเด็นอย่างสำคัญทีเดียว แท้ที่จริง ทานนั้นเป็น
 การทำบุญประการหนึ่งเท่านั้นเอง ไม่ใช่ว่า คนเราจะต้อง
 ทำบุญด้วยทานเสมอไป ไม่จำเป็นอะไรเลย ในชีวิตของ
 บุคคลนั้น จะทำบุญที่ยิ่งใหญ่กว่าทาน โดยไม่ต้อง จ่าย
 สตางค์แม้แต่บาทเดียว ก็ทำได้ ทานเป็นเพียงการทำบุญ
 ระดับแรกเท่านั้นเอง เพราะว่าเป็นการทำแบบง่าย ๆ และ
 ทาน เมื่อเราทำไป ก็ช่วยให้คนละกิเลส คือความโลภ ความ
 เสียหายในทรัพย์ ความตระหนี่เหนียวแน่น ที่มีอยู่ในทรัพย์
 ให้เบาบางลงไป บุคคลอาจจะทำได้โดยการเลี้ยงชีพให้เป็น
 สัมมาชีพ โดยการติดต่อคบหาสมาคมกับคนอื่น ด้วยความ
 จริงใจ พุเฉพาะ คำสัตย์คำจริง ปากอย่างไรใจก็อย่างนั้น
 เป็นลักษณะของวาจาเช่นเดียวกับใจ มีความซื่อตรงต่อหน้า
 ที่ ต่อการงาน ต่อผู้บังคับบัญชา ต่อผู้ใต้บังคับบัญชา ต่อ
 กรม กอง ที่ตนสังกัด ต่อประเทศชาติและประชาชน

เหล่านล้วนแต่เป็นบุญ และเป็นบุญที่มีอันสูงส่งมากมายกว่า
 การให้ทานด้วยซ้ำไป เมื่อบุคคลทำได้เช่นนี้ จะถือว่าเป็น
 การสร้างเกาะที่พึงสำหรับตนเองไว้ ทั้งในชีวิตปัจจุบัน ทั้ง
 ในภายภาคหน้า ทั้งนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้เคยแสดง
 ธรรมแก่พราหมณ์ผู้เฒ่าคนหนึ่ง ซึ่งดักดวงเฉพาะทรัพย์
 สมบัติเอาไว้ในปัจจุบัน แต่ไม่มีลักษณะอันใด ที่จะสร้างสม
 บุญกุศล เพื่อจะให้เป็นที่เสียบยงเลี้ยงตนในภายภาคหน้า ด้วย
 พระพุทธดำรัสเป็นใจความว่า :-

“ดูก่อนพราหมณ์ บัดนี้ ภัยของท่านแก่หง่อมมาก
 แล้ว เป็นประจวบใบไม้เหลือง ที่กำลังจะหลุดจากขั้ว แต่
 ว่าเสียบยงคือกุศลอันจะเป็นเกาะหรือที่พึ่งพำนักของท่าน
 ในสัมปรายภพนั้น ยังไม่มี ขอให้ท่านสร้างเสียบยงคือกุศล
 เพื่อเป็นเกาะเป็นที่พึ่งของท่านในภายภาคหน้า”

เพราะว่า คนที่ทำบุญทำกุศลไว้นั้น ได้ทรงแสดงไว้
 ในที่แห่งหนึ่งว่า

“บุคคล ผู้กระทำบุญ คือความดีนั้น ย่อมจะบรรเทิง
 ทั้งในโลกนี้ ละไปแล้วย่อมจะบรรเทิงในโลกหน้าเขาจะ
 บรรเทิงอย่างยิ่งในโลกทั้งสอง และเมื่อมาตรวจสอบเห็น

ความบริสุทธิ์ ทั้งในอดีต และปัจจุบันของตน เขาก็จะมี
ความเพลิดเพลินยิ่ง

ภัย คือ ความเกิด ความแก่ ความตาย นั้น เป็นภัยที่
แฝงเร้นอยู่ในความเกิดนั่นเอง และพร้อมที่จะแสดงตัวออก
มาในขณะใดขณะหนึ่งก็ได้ แม้ความตายก็มีลักษณะอย่างนั้น
เราจะพบว่า คนเราอาจจะตายเมื่อไรก็ได้ เด็กก็ตาย ผู้ใหญ่
ก็ตาย คนเฒ่าก็ตาย อยู่ในครรภ์ ยังตายเลย

ดังนั้น เมื่อต้องอยู่ในวงล้อมของภัยเหล่านี้ บุคคลจะ
ต้องอาศัยประโยชน์จากภัยให้เป็นผลดี ดังที่กล่าวมาแล้ว
ความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย นั้น ถ้าจะ
เปรียบ ก็เหมือนกับดาบสองคม ถ้าคนไปยอมรับ ไปหวน
ไหว ไปกลัว ก็มีแต่ความทุกข์ทรมานเท่านั้นเอง แต่ถ้าคน
ปรับใจของตน ให้ยอมรับสภาพความเป็นจริง ในเรื่องนั้น
แล้ว ใช้ปัญญาหาประโยชน์จากความเกิด ความแก่ ความ
เจ็บ ความตายเหล่านั้น ผลประโยชน์ก็จะเกิดขึ้น และผล
ประโยชน์เช่นนั้น คนเป็นจำนวนมาก ได้สัมผัสมาแล้ว ใน
ปัจจุบันนี้ ถ้าหากว่า ใคร จะอาศัยผลประโยชน์ คือ ใช้อีก
คมหนึ่ง ของดาบนั้น ให้เป็นประโยชน์แล้ว ก็จะรับผลจาก
ภัย คือ ความเกิด ความแก่ ความตาย มากทีเดียว.

ความสุขอย่างยิ่ง

โดย

พระโสภณคณาภรณ์ (ระแบบ จิตตภาโณ)

พระพุทธศาสนาได้แสดงความสุขไว้หลายระดับ แต่บรรดาความสุขเหล่านั้น ทรงแสดงว่านิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้น คำว่านิพพาน จึงเป็นเป้าหมายที่ทุกคนผู้นับถือพระพุทธศาสนาต้องการแม้จะทำบุญต่าง ๆ มีการให้ทานก็ดี รักษาศีลก็ดี เจริญภาวนาก็ดี ก็ขอให้เป็นปัจจัยแห่งพระนิพพาน อย่างน้อยที่สุดก็ในอนาคตกาล

แต่เรื่องของนิพพานนั้นในชีวิตปัจจุบันคนก็ประสบกันได้ ท่านเรียกกันว่า สันติปฏิรูปนิพพาน คือ นิพพานที่เราจะเห็นได้ในปัจจุบันนี้ แต่ก็หมายความว่าอาจจะเป็นหนึ่งในหมื่น หนึ่งในแสนของนิพพานที่เต็มรูปก็ได้

นิพพานนั้น คืออะไร?

นิพพาน แปลว่าความดับ ท่านอาจจะใช้เป็นการดับอะไรก็ได้ แต่ในความหมายทางพระพุทธศาสนานั้น หมายถึงเอาความดับ ๒ อย่าง คือ ดับเพลิงกิเลส และ ดับเพลิงทุกข์

เพลิงกิเลส ได้แก่อะไรบ้าง?

ได้แก่ ราคคฺคิ ไฟคือราคะ, โทสคฺคิ ไฟคือโทสะ, โมหคฺคิ ไฟคือโมหะ การดับนั้นได้แก่การบรรเทาความร้อนที่จะพึงเกิดขึ้นจากสิ่งเหล่านั้น หรือว่าดับความร้อนเหล่านั้นให้ดับสนิท ซึ่งเป็นความดับเย็นอย่างสนิทแห่งกิเลส แต่ว่าในเรื่องของการดับไฟนั้นจะเห็นได้ว่า บางครั้งเมื่อไฟร้อนจัดเกินไปแต่คนก็ดับเสียบ้าง ก็เป็นการบรรเทาความร้อนนั้นให้ผ่อนคลายลง การดับในลักษณะนี้เป็นนิพพานประการหนึ่ง การดับกิเลสในลักษณะนี้เรียกว่า สันติภูริกนิพพาน คือ นิพพานที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง ตัวอย่างเช่นว่าเกิดความโกรธขึ้นมาอย่างรุนแรง ต้องการจะทำอะไรลงไปอย่างใดอย่างหนึ่ง แน่แน่นอนว่า เมื่อทำลงไปตามอำนาจของความโกรธที่เกิดขึ้นนั้น ถ้าหากว่าทำไปทางกาย ก็จะต้องออกมาในลักษณะที่เป็นกายทุจริต เป็นการประพฤตินิดต่อร่างกาย ต่อทรัพย์สิน ต่อประเวณีของบุคคลอื่น ถ้าหากว่าออกมาทางวาจาก็ต้องเป็นวจทุจริต คือ พูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ และเพื่อเจ้อเหลวไหล เมื่อเป็นเช่นนี้ บุคคลอาศัยสติเป็นเครื่องระลึกรู้ แล้วก็ยับยั้งชั่งใจของตนไว้ มองเห็นโทษของความโกรธที่เกิดแผดเผาจิตใจมองเห็นผลที่เกิด

จากการกระทำไปตามอำนาจของความโกรธว่าจะก่อเวรก่อภัย
 นานาประการให้เกิดขึ้นในชีวิตของตน ด้วยความสำนึกที่
 ชอบธรรมเช่นนั้น บุคคลห้ามความโกรธลงไปได้ คือ ดับความ
 โกรธในขณะนั้นลงไปได้ ไม่แสดงอาการให้ปรากฏออกมา
 ในทางที่ผิดปกติไปทางกายและทางวาจา อย่างนี้ก็ถือว่าเป็น
 นิพพานที่บุคคลเห็นได้

ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุอะไร ?

เพราะว่าตัวนิพพานเป็นความสุขเป็นความสงบเย็น
 ถ้าหากว่าบุคคลลองมองอีกฟากหนึ่ง คือ ฟากที่ไม่อาจจะดับ
 ความโกรธได้ในขณะนั้น ก็อาจจะแสดงวจีหุจรีตออกมา เมื่อมี
 การด่าก็ต้องมีการด่าตอบเสร็จแล้วความโกรธก็คุกรุ่นลุกโชน
 มากยิ่งขึ้น ไม่ได้ทำไปโดยเฉพาปากว่าเท่านั้น อาจรุนแรง
 ถึงรบราฆ่าฟันกัน ซึ่งแต่ละขั้นตอนของความโกรธที่รุนแรง
 เช่นนั้น ๆ มากไปด้วยภัย มากไปด้วยเวร มากไปด้วย
 อันตรายต่าง ๆ แต่เมื่อดับตัวเหตุคือความโกรธเสียได้ เรื่อง
 เลวร้ายทั้งหมดที่กล่าวมานั้น ก็ไม่เกิดขึ้น

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงความสุขส่วนนี้ คือสุขของ

นิพพานในระดับนี้ ได้มีพราหมณ์คนหนึ่ง ได้มากราบทูลถาม
พระพุทธเจ้าว่า

ฆ่าอะไรเสียได้จึงจะไม่เศร้าโศก ฆ่าอะไรเสียได้จึง
จะนอนเป็นสุข ?

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า ฆ่าความ โกรธเสีย
ได้จึงไม่เศร้าโศก ฆ่าความโกรธเสียได้จึงนอนเป็นสุข
และนิพพานในลักษณะนี้เอง ท่านเรียกชื่ออีกอย่างหนึ่งว่า
“ตหังควิมุต” คือจิตที่หลุดจากอำนาจของกิเลสด้วยองค์
นั้น ๆ หมายความว่า เรื่องอันใดก็ตาม ที่มีลักษณะเพิ่มพูน
กิเลสให้รุนแรงขึ้นภายในจิตใจแล้ว บุคคลอาศัยสติระลึกรู้
ใช้ปัญญาพิจารณาแล้ว ยุติไม่ให้เพลิงกิเลสเหล่านั้นลุกลาม
มากขึ้น ชื่อว่าจิตหลุดพ้นจากอำนาจกิเลส ด้วยเรื่องนั้น ๆ
ด้วยองค์นั้น ๆ

ดังนั้น การกระทำเช่นนั้น ถ้าหากบุคคลมีสติปัญญา
เป็นตัวระลึกรู้อยู่แล้ว บุคคลก็อาจจะดับสิ่งเหล่านั้นให้เป็น
อภากนิพพาน คือการดับที่ไม่ถูกจำกัดด้วยกาลเทศะ
เวลาใดก็ตามเมื่อกิเลสมีความโกรธเป็นต้น เกิดขึ้น ก็ยับ
ยั้งบรรเทาสิ่งเหล่านั้นออกไป ในกรณีของความโกรธซึ่ง

เกิดจากกระทบมาจากปัจจัยภายนอก ก็เอาชนะความรู้สึก
เหล่านั้นได้ แต่ว่า มีอยู่อีกประการหนึ่ง ในเรื่องของ
ความโกรธ ความโลภ ความหลงนั้นออกมาในรูปของวิตก
คือ ความตรึกนึก ซึ่งเป็นตัวการที่สำคัญมาก พระพุทธเจ้า
ได้ทรงแสดงถึงกาม คือความใคร่ ความกำหนัดซึ่งเกิดขึ้น
ในรูป เสียง กลิ่น รส เป็นต้น นั้น หลังจากพระองค์ได้
ตรัสรู้ โดยรับสั่งว่า “ดูก่อน กาม บัณฑิตเราเห็นเจ้าแล้ว
เจ้าเกิดจากความกำหนัดเอง” ซึ่งเป็นการแสดงว่า แม้แต่
ความโกรธที่ดี ความหลงที่ดี ถ้าหากว่าบุคคลไม่ดำริถึง
เรื่องนั้น ๆ คือไม่กำหนัดเงื่อนไข ในลักษณะที่ทำให้เกิด
ความโกรธเป็นต้นแล้ว ความโกรธก็จะไม่เพิ่มขึ้นในจิต
เรื่องของความโลภ กามราคะ หรือราคะ ก็มีลักษณะอย่างนั้น

ดังนั้น วิตกที่บังเกิดขึ้นในจิตใจ จะเห็นได้ว่า
บางครั้งมีความรู้สึกที่แรงไป ตรึกนึกถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง
ด้วยความอาฆาตแค้นชิงชัง จนปริมาณของความรู้สึกนั้น
มากไม่อาจที่จะระงับลงไปได้ ในที่สุดก็กระสับกระส่ายอยู่
ในที่นอนของตน แต่ถ้าหากว่าบุคคลรู้จักหักห้ามใจ ไม่ปรุง
แต่งอะไรให้มากจนเกินไปแล้ว ความร้อนเพราะเพลิงราคะ

เป็นต้นก็จะบรรเทาเบาบางลงไป ในที่สุดก็จะนอนหลับได้
 อย่างเป็นสุข ซึ่งเป็นการแสดงว่าการดับกิเลสชั้นนั้นไม่ถูก
 จำกัดด้วยกาลเทศะ ในขณะที่บุคคลมีสติปัญญารู้เท่าทัน
 อารมณ์อันเกิดขึ้นแล้ว พิจารณาเห็นความคิดที่เกิดขึ้นใน
 ขณะนั้นว่าถ้ามากขึ้นจะเป็นอะไร แล้วก็ปฏิบัติไปตามควร
 แก่กรณีนั้น ๆ ก็สามารถที่จะดับเพลิงกิเลสลงไปได้ เมื่อนั้น
 จะเป็น เอหิภัสสิกนิพพาน คือนิพพานที่บุคคลเชื่อเชื้อมา
 มาดูมาชม คือเมื่อกิเลสชั้น ๆ ดับไปแล้ว ความสุขความเย็น
 ใจความสงบใจ ที่ตนได้สัมผัสใครไม่รู้ได้ยิ่งกว่าตน เช่น
 เดียวกันกับบุคคลบริโภคอาหาร อย่างใดอย่างหนึ่ง การที่จะ
 ทราบถึงรสของอาหารนั้นว่าเป็นอย่างไร คนที่บริโภคเท่า
 นั้นจึงจะทราบได้ รสแห่งธรรมะก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า รสแห่งพระธรรม
 ย่อมขบะรสทั้งปวง แต่ว่ารสเหล่านี้คนจะสัมผัสได้ว่ามีความ
 ชาบซึ่งเย็นใจเอร็ดอร่อยอย่างไรนั้น ก็อยู่ที่บุคคลผู้ชนะ
 กิเลสที่เกิดขึ้นภายในจิตใจได้ เรียกว่าห้ามกั้นใจเอาไว้ด้วย
 สติของตน ในเมื่อวิตกออกไปในรูปของ กามวิตก คือตรึก
 ด้วยอำนาจของความใคร่ในสิ่งนั้น ๆ คือ เรื่องอะไรก็ตามถ้า

หากว่าไม่มีการกระทำสืบต่อไปแล้ว จะไม่มีอะไรเกิดขึ้นเลย
 ตัวอย่างเช่นว่า จะเขียนหนังสือ เรียนหนังสือพออ่านตัว
 ก. ออก แล้วก็ไม้อ่านหนังสือต่อไป ความรู้ในเรื่องหนังสือ
 ก็ไม่เกิดขึ้น แต่ที่^๕เกิดขึ้นได้ ก็เพราะมีการเก็บสะสมกันมา
 เรื่อย ๆ คิดเรื่อย ๆ อ่านเรื่อย ๆ ฟังเรื่อย ๆ แล้วค่อย ๆ เก็บ
 ค่อย ๆ สะสมขึ้นภายในจิตจนกลายเป็นความรู้ความเข้าใจ
 อ่านออกเขียนได้ พูดได้ แต่งหนังสือได้ เป็นต้น ^๕ ^๖ ^๗ ^๘
 ของการเก็บการสะสม ในเรื่องของความชั่วหรือกิเลสก็มี
 ลักษณะเช่นเดียวกัน เกิดความโลภอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา
 และจิตใจก็ไปกำหนดว่ารูปนั้น น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอ
 ใจ เสียงนั้นไพเราะ น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ กลิ่น
 นั้น หอม น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ จิตก็จะไปตรึงนึก
 คิดอยู่ทำนองนี้ กำหนดเงื่อนไขตายตัวลงไปเลยว่า รูปนั้นก็
 น่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจเป็นต้นแล้ว ความพอใจนั้นก็จะมี
 มากเข้า ๆ ในที่สุดดวงตาที่อับัญญาจะหริ่ง แล้วก็กลายเป็น
 ความมืดบอดที่เรียกว่า โมหะ ในที่สุดก็หลงทางธรรมะของ
 พระพุทธศาสนาจนไม่อาจที่จะสร้างความสวัสดิให้บังเกิดขึ้น
 แก่ตนได้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงลักษณะนิพพาน

ในชีวิตประจำวันนี้โดยอาศัยพระธรรมคุณทั้ง๕ ประการความ
ว่า

สนฺทิฏฐิโก นิพพานํ ความดับอันบุคคลพึงเห็นได้
ด้วยตนเอง ไม่ประกอบด้วยกาล ควรเรียกให้มาดูชม เป็น
ภาวะอันวิญญูชนพึงรู้ได้เฉพาะตน

เป็นการแสดงให้เห็นลักษณะนิพพานในปัจจุบันเท่า
นั้น แต่ผลจะเกิดขึ้นต่อเมื่อ ตนลงมือพิสูจน์ด้วยตนเอง ไม่
ใช้วารอดูก่อน เพราะเรื่องนิพพานนั้นเกิดขึ้นที่จิต เป็นข้อ
ของความสุข ความสงบ ที่เกิดจากจิตใจ จะเกิดขึ้นจากจิตใจ
เช่นไร? เกิดขึ้นจากจิตใจที่ไม่มีกิเลส กิเลสนั้น เกิดจากที่
ไหน? เกิดจากจิตใจ ถ้าจะละก็ต้องละที่จิตใจ ดังนั้นจึงไม่จำ
เป็นจะต้องไปแสวงหานิพพานจากสถานที่ต่างๆ ขึ้นรถ ลงเรือ
ขึ้นเหนือล่องใต้ ให้เสียเวลา เพราะว่าตัวกิเลสนั้นอยู่ที่ใจ
ถ้าละได้ก็ละได้ ถ้าละไม่ได้ก็ละไม่ได้ ไม่ใช่จะไปถึงพระ
อาจารย์องค์ใดองค์หนึ่ง ท่านจะช่วยล้างกิเลสให้ก็หาไม่
พระพุทธ-เจ้าเองทรงแสดงฐานะของพระองค์ไว้อย่างเปิดเผย
ว่า

“พระองค์นั้นเป็นผู้บอกให้เท่านั้น แต่การ
จะประพฤติปฏิบัติให้หลุดพ้นจากความทุกข์ เป็นเรื่อง
ที่แต่ละคนจะต้องทำเอาเอง จะต้องปฏิบัติเอาเอง

คนที่ฟังธรรมะของพระองค์ เกี่ยวข้องกับพระองค์
หรือแม้แต่เกาะชายจิวรของพระองค์ไปในสถานที่ต่าง ๆ แต่
ถ้าหากว่าไม่ปฏิบัติธรรมตามสมควร ไม่ปฏิบัติตามธรรมแล้ว
บุคคลเหล่านั้นไม่อาจที่จะได้รับผลแห่งธรรมได้ เปรียบ
เหมือนที่พื้ที่ใช้ตัดแกง จะตัดอะไรก็ได้ คนอื่นได้รับผล
ประโยชน์ จากแกงที่พื้ตัดไป แต่ตัวพื้เองไม่รู้จักรส
ชาติแกงนั้นว่าเป็นอย่างไร นี่คือ เรื่องของธรรมะ แต่ว่าประ
การที่สำคัญนั้นก็ถือว่า จะต้องมโอบนียกนิพพาน คือการ
ดับนั้นจะต้องเกิดขึ้นด้วยการน้อมธรรมะมาประพฤติปฏิบัติ
ตามสมควรแก่กรณี ตามสมควรแก่กรณีเช่นไร เช่นว่าไฟลุก
ไหม้อยู่ ไม่ใช่ว่าเอาน้ำมันไปราด หรือเอาเชื้อเพลิงไปโยน
ใส่ ถ้าเป็นอย่างนั้นก็เท่ากับว่าเป็นการไหมไฟนั้นให้ลุกลาม
เป็นการใหญ่ แต่ในอีกด้านหนึ่งบุคคลจะต้องทำในทางตรง
กันข้าม คือ เอาสิ่งของที่สามารถดับไฟนั้นได้มาดับไฟ เช่น
ด้วยการตัดเชื้อไม่ให้ลุกลามไหม้มาถึง หรืออาจจะใช้น้ำดับ
เป็นต้น

ฉะนั้น การปฏิบัติในลักษณะนี้ จึงทรงแสดงเอาไว้
 ว่า ให้ชนะความโกรธของคนอื่นด้วยการไม่โกรธตอบ นี่
 หมายความว่าโกรธนั้นเกิดจากปัจจัยภายนอก เขาก็แสดง
 อาการรุนแรงออกมา แต่ถ้ามีการโกรธตอบก็จะเป็นเหมือน
 กับเอาน้ำมันมาราดลงในกองไฟ ไม่เกิดประโยชน์อะไร
 เพราะไฟจะลุกไหม้ไปได้ไกล และก็อาจจะเป็นอันตราย
 ต่อบุคคลอื่นไปด้วย ให้ชนะความชั่วของเขาด้วยความดี คน
 อื่นเขาชั่วมาอย่างไรก็เรื่องของเขา แต่เรื่องของเรานั้นเป็น
 เรื่องที่เราจะต้องรักษาคุณธรรมความดีเอาไว้ เพราะถึงจุดนี้
 เองที่จะได้บทพิสูจน์ว่า สามารถประพฤติปฏิบัติตนตามหลัก
 ธรรมได้จริงหรือไม่? การปฏิบัติธรรมนั้นมีบทพิสูจน์เช่น
 เดียวกับการเรียนหนังสือในชั้นต่าง ๆ จะทราบว่านักเขียนมี
 ความรู้จริงหรือไม่ก็ต้องสอบไล่กันดู ถ้าปรากฏว่าสอบไม่ได้
 ก็แสดงว่าไม่รู้จักจริง ถ้าสอบได้ก็แสดงว่านักเรียนรู้จริง คนที่
 ปฏิบัติธรรมก็มีลักษณะอย่างนั้น เมื่อประสบกับสิ่งที่อาจจะ
 ละเมิดธรรมได้ แต่ว่าบุคคลยังขังใจไม่ละเมิด นี่ชื่อว่า
 ได้ผ่านบทพิสูจน์ไป คือสอบไล่ได้ ยกตัวอย่างแม้ในระดับ
 ของการรักษาศีล ก็เป็นนิพพานระดับหนึ่ง ซึ่งดับความโลภ

เป็นต้นที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ เช่นว่ารักษาศีลไปแล้ว ได้ไป
เห็นเงินทองของเขาที่กองไว้จำนวนมาก ในตอนนั้นความ
รู้สึกสองอย่างจะต่อสู้กันภายในจิตใจ คือกิเลสก็พุ่งมาแรงตัว
ความโลภที่เก็บไว้ภายในก็มาก แต่ว่าตัวธรรมคือสติปัญญา
และความไม่โลภก็พุ่งขึ้นมาเหมือนกัน ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่า
ฝ่ายไหนจะชนะ ถ้าฝ่ายความโลภชนะก็จะระเบิดศีล ฝ่ายความ
ไม่โลภชนะก็ดับความโลภนั้นไปได้ กลายเป็นนิพพานที่เรา
เห็นได้

เรื่องทั้งหมดจึงเป็นเรื่องที่จะต้องน้อมนำมาปฏิบัติ
ให้สมควรแก่กาละนั้น ๆ แก่เรื่องนั้น ๆ แก่กรณีนั้น ๆ อย่าง
ที่ทรงแสดงเป็นรูปของภาษาบาลีว่า อมฺมานมปฺปฏิปนฺโน แปล
ว่า ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หมายความว่า ในขณะที่
ตนอยู่ในฐานะอะไร ก็ปฏิบัติให้เหมาะสมกับฐานะเป็นต้น
นั้น ๆ นั้นประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่งหมายความว่า เรื่องที่เกิดขึ้นนั้น
เป็นเรื่องอะไร แล้วก็ควรที่จะแก้ไขด้วยเรื่องอะไร ก็น้อมนำ
ธรรมะนั้นมาแก้ไขให้เหมาะสมแก่เรื่องนั้น ๆ ก็เช่นเดียวกับการ
เจ็บไข้ได้ป่วยของคนทั้งหลายนั่นเอง ยานนั้นมีสารพัดยา แต่

ว่ายาทุกขนานนั้นเป็นยามีสรรพคุณในการแก้เฉพาะโรคนั้นๆ เท่านั้น ไม่ใช่ที่จะแก้ไปสารพัดโรค ถ้าบุคคลใช้ยาไม่ถูก จะไปโทษยากี่ไม่ได้ เรื่องของกรรมะก็มีลักษณะอย่างนั้น เมื่อบุคคลน้อมนำกรรมะมาประพฤติกปฏิบัติโดยนัยนี้แล้ว ก็จะได้รับผลประการหนึ่งที่ท่านเรียกว่าปัจจุตัต เวทิตพโพ วิมฺญฺญ หิ วิมฺญฺญชน คือคนรู้เหตุรู้ผลเท่านั้น ที่จะรู้ประจักษ์ผลของกรรมะระดับนิพพานในชีวิตประจำวันนั้น ตามปกติกรรมคา คือ คนที่จะรู้เหตุรู้ผล จะรับผลเหล่านั้นไม่ได้

เพราะอะไร ?

เพราะว่า พอเกิดเรื่องอะไรขึ้น เขาจะใช้อารมณ์ ไม่ได้นึกว่าจะใช้กรรมะข้อไหนมาต่อสู้กับเรื่องเหล่านั้น ในที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้ตลอดไป โอกาสที่จะสัมผัสนิพพานในระดับชีวิตประจำวันจึงมีไม่ได้สำหรับบุคคลเหล่านั้น เรื่องนิพพานในชีวิตประจำวันนั้น ถ้าหากว่าบุคคลสร้างให้บังเกิดขึ้น ปฏิบัติให้เหมาะให้ควรแก่กรณีนั้นๆ แล้วก็จะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปกติสุข ไม่ถูกความโกรธ ความเกลียด ความอาฆาตพยาบาท ผูกมัดตรึงใจเอาไว้ คนบางคนนั้น ไม่น่าเชื่อว่าเรื่องมันผ่านมาเป็นสิบๆ ปีแล้ว แต่ยังเก็บความโกรธ

นั้นเอาไว้ นี่แสดงว่าไม่ได้สัมผัสรสของนิพพาน แต่ความ
 โกรธที่เกิดขึ้นนั้นเหมือนกับสนิมเหล็ก เกิดขึ้นที่เหล็กแล้ว
 มันก็ค่อย ๆ กัดกล่อนเหล็กทำให้เหล็กเสื่อมเสียคุณภาพลง
 ไปตามลำดับ จิตใจของบุคคลที่เก็บเอาสิ่งของเหล่านั้นเอาไว้
 ไว้ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน แต่ถ้าหากว่าสามารถเห็นคุณ
 ค่าของนิพพานและปฏิบัติตนไปตามสมควรแก่กรณีนั้น ๆ
 แล้ว สมมุติว่าเกิดความโกรธขึ้นมากก็ใช้สติปัญญาพิจารณาละ
 ละความโกรธนั้นไป ความโกรธก็ไม่ตกตะกอนอยู่ที่ใจ ใจก็
 ไม่มีสนิม ในที่สุดเมื่อถึงคราวที่จะปฏิบัติให้สูงขึ้นไปก็เป็น
 การง่ายยิ่งขึ้น เพราะอะไร ก็เพราะว่าสิ่งที่ผ่านมาแล้วในชีวิต
 ของตนนั้น ถ้าคนไปเก็บไว้ ๆ มันก็จะกลายเป็นกิเลสอีกประ
 เภทหนึ่งที่เกิดขึ้นกลุ้มรมใจ กิเลสประเภทนี้เรียกว่า "นิวรณ"
 นิวรณ นั้นคือสิ่งที่กั้นใจของตนเอาไว้ไม่ให้สัมผัสกับความ
 ดี กนไว้ทั้งสองด้าน คือ

กนไม่ให้ความดีเข้าไปสู่จิตใจได้เต็มที่นั้น ประการ
 หนึ่ง

และกนไม่ให้บุคคลสามารถแสดง ความดีออกมาได้
 เต็มที่ ประการหนึ่ง นิวรณ มีอยู่ ๕ ประการ ท่านเรียกว่า

ปริยฐานกิเลส คือกิเลสที่เกิดขึ้นกลุ่มรวมใจของบุคคล ให้ลองสังเกตดูว่าความคิดของคนนั้น จะวนอยู่ในเรื่อง ๕ อย่างไม่ออกไปจากเรื่องเหล่านี้ เช่นเดียวกับ กายกรรม วจีกรรม ที่บุคคลทำผิดนั้น จะไม่เกินไปจาก คีลข้อที่ ๑, ๒. และข้อที่ ๓ คือเรื่องกาย ถ้าเป็นเรื่องของวาจาก็ไม่เกินไปจากคีลข้อที่ ๔ จะต้องออกมาในลักษณะที่คำเท็จ พูดคำหยาบ พูดส่อเสียด พูดเพื่อเจ้อเหลวไหล ผิดเรื่องวาจาก็ไม่เกินไปเรื่องที่กล่าวมานี้ ผิดเรื่องกายก็ไม่มีเกินเรื่อง ร่างกายทรพีสิ้น ประเวณี เพราะฉะนั้น ความคิดที่หมกมุ่น กัดกั้ม ภายในจิตใจนั้นก็ไม่มีเกินไปจากนิ वर्ณ ๕ ประการ นิ वर्ณทั้ง ๕ ก็คือ.-

(๑) ทามฉันท์ แปลว่า ความพอใจรักใคร่ในรูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ที่ใจของตนไปกำหนดว่าน่าใคร่ น่าปรารถนา น่าพอใจ พวกเหล่านี้เก็บไว้ในใจมากบางครั้งคิดตั้งแต่วัยหนุ่มวัยสาว รูป เสียง กลิ่น รส ที่ตนเคยสัมผัสในวัยหนุ่มวัยสาวก็จะเก็บเอามาไว้ ว่างๆก็มานอนคิดถึงรูปเหล่านั้น หรือไม่อย่างนั้นก็คิดถึงรูปเป็นต้น ที่น่าใคร่ น่าปรารถนา ในปัจจุบัน และยังกว่านั้นยังไขว่คว้าปรารถนาที่จะมีรูปเป็นต้นในอนาคตอีก เพราะฉะนั้น จิตใจเลยวิ่งไปทั้ง ๓ กาล

และก็วิ่งไปไกลตัวเองมากจนเกินไป ความสงบก็จะบังเกิดขึ้นไม่ได้

(๒) พยาบาท ได้แก่ ความโกรธเล็กน้อย ๆ ที่คนเก็บเอาไว้ แต่มันสะสมมากขึ้นกลายเป็นสนิมขึ้นภายในใจ อาจจะทำให้เกิดมาจากความไม่พอใจบ้าง ความรำคาญบ้าง ความหงุดหงิดบ้าง ความโกรธบ้าง เกิดมาจากลงมือประทุษร้ายกันแล้ว แต่ยังไม่สมใจบ้าง แล้วก็เก็บเอาไว้ภายในใจ กลายมาเป็นความโกรธ พอนึกถึงรูปเหล่านั้น ก็กำหนดแบบตายตัวลงไปเลยว่าคนนั้นเป็นคนเลว เป็นศัตรู ไม่เป็นมิตรกับเรา บางครั้งโกรธพ่อของเขาซึ่งตายไปแล้ว พอเห็นหน้าลูก ความโกรธก็เกิดไปตกที่ลูก พยาบาทต่อลูก คิดแค้นถึงพ่อ แล้วก็พยาบาทต่อลูก ลามปามมาถึงหลาน บางครั้งแม้ได้เห็นบ้าน ได้ยินชื่อของผู้ที่ตนพยาบาท ความโกรธก็อาจเกิดขึ้นได้ พืชของความพยาบาทที่มีอยู่ภายในจิตใจ จะกัดกร่อนจิตใจของบุคคล จิตใจของบุคคลที่ประกอบด้วยอารมณ์เหล่านั้น ให้สังเกตว่า โอกาสที่เขาเหล่านั้นจะนำความดีเข้าไปสู่จิตเป็นไปได้อย่างไร เช่นในขณะที่ฟังธรรม อ่านหนังสือทำงานแต่จิตเกิดความคิดถึงใครก็ได้ที่เรารักเราใคร่ เราปรารถนาพอใจ หรือ

ว่าคิดถึงใครก็ได้ที่เราไม่พอใจอยู่ ใจก็ถูกแบ่งแยกไปในเรื่องโน้น ในที่สุดเรื่องที่ฟังที่อ่าน ก็จะไม่รู้เรื่อง จะไม่เข้าใจ หรือเข้าใจ ก็ไม่ได้เข้าใจมากพอที่จะให้ความคิดสืบทอดกันไปได้

(๓) ถีนมิทธะ ได้แก่ความง่วงเหงาหาวนอน เชื่องซึม หงอยเหงา ขาดความกระฉับกระเฉง ไม่พร้อมเลยที่จะทำอะไร ถ้านั่งฟังเทศน์หน่อยก็จะหลับ อ่านหนังสือธรรมะหน่อยก็หลับ ฟังสติปัญญาฐานก็หลับอะไรเหล่านี้ เป็นลักษณะของถีนมิทธะ คือความง่วงเหงา หรือไม่อย่างนั้นก็

(๔) อุทธัจจกุกกุกจะ อันเป็นอาการของจิตที่ฟุ้งไป หากความสงบไม่ได้ แต่ให้สังเกตว่าเรื่องที่ฟุ้งไปนั้น เป็นอาการของความหลงคือฟุ้งไป อาจจะฟุ้งไปจนไม่มีลักษณะที่ปะติดปะต่อ คือไม่ปักติงลงไปในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะ เพราะถ้าปักลงไปในเรื่องที่รักใคร่ก็เป็นกามฉันทถ้าปักลงไปในเรื่องอาฆาตพยาบาท ก็เป็นพยาบาทไป แต่อุทธัจจกุกกุกจะ นั้นเป็นลักษณะของจิตที่ฟุ้งไม่สงบ เหมือนกับควันทไฟที่ลอยขึ้นมาแล้วก็ถูกลมกระพือพัดหมุน กำหนดทิศทางไม่ได้ ไม่รู้จะไปไหน จิตใจของบุคคลบางโอกาสมี

ลักษณะอย่างนี้ คือ คิดเรื่อยเรื่อยไป เป็นลักษณะของความ
 คิดที่ประกอบด้วยอุทัจจกุกุกจะ บางครั้งแสดงออกมาได้แม้
 ด้วยทางวาจาให้สังเกตว่าบางครั้งบางโอกาส สำหรับคนบาง
 กลุ่มเวลาคุยกันนั้นต่างคนต่างก็มีความฟังอยู่ภายในใจพอ ๆ
 กันเวลาคุยอีกคนหนึ่งกำลังคุย คนหนึ่งนึกเรื่องหนึ่งขึ้นมา
 ได้ ก็พูดสอดเข้าไป คนแรกพูดเรื่องยังไม่ทันจบแล้วก็มาต่อ
 เรื่องนั้น พอต่อไปได้หน่อยหนึ่งเพื่อนก็มาต่ออีกเรื่องหนึ่งก็
 ต่อกันไปต่อไปอีก

เพราะฉะนั้น หากจะสังเกตดูความฟังของคน ที่
 หลาย ๆ คนต่างก็ฟังไปคนละทิศนั้น ลองอดเทพเวลาเขาพูด
 อย่าให้เขารู้ตัว และสังเกตถึงความฟังของจิตว่า เป็นอาการ
 ที่แปลกจริง ๆ เพราะว่าไปกันคนละเรื่อง และแต่ละเรื่องนั้น
 ไม่มีเรื่องอะไรจบได้เลยสักเรื่องเดียว นี่คืออุทัจจกุกุกจะ
 นี้แสดงออกมาโดยทางวาจา ศาสนาก็ดี โบราณบัณฑิตก็ดี
 จึงสอนให้บุคคลระวังความคิดเอาไว้ว่า

“อยู่คนเดียวให้ระวังความคิด อยู่ท่ามกลางมิตรให้
 ระวังวาจา.”

เพราะว่าตัวความคิดที่มันฟังนี้ เมื่อฟังมากจะกลาย

เป็นจิตประสาทสร้างภาพหลอน ภาพลวงเกิดขึ้น เลยกลาย
เป็นอาการวิปริตทางจิตไปถ้ามีกำลังแรง

(๕) วิจิจฉนา ได้แก่ความล่งเลสงสัยตัดสิ้นใจเรื่อง
อะไรก็ได้ ไม่แนใจแม้แต่ในคุณของพระรัตนตรัย
ความสงสัยโดยเฉพาะของคนนั้นจะกระจายออกไป กระจาย
ออกไปในรูปของความสงสัยในเรื่องพระพุทธเจ้า พระธรรม
พระสงฆ์ ศีล สมาธิ ปัญญา ในเรื่องในอดีต อนาคต หรือสง
สัยหมดทั้งอดีตทั้งอนาคต แล้วก็สงสัยในกฎที่ว่าสังนเกิดชน
ด้วยสังน สังนเกิดชนเพราะสังน เมื่อสังนมอกสังนกมท
เรียกว่า ปฏิจจสมุปบาท ความสงสัยของคนจะหม่นวนอยู่ใน
เรื่องเหล่านี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเพื่อดับนิรวณ
เหล่านี้ โดยทรงวางกฎข้อปฏิบัติเรื่องการทำจิตให้สงบเรียก
ว่ากรรมฐาน เพื่อการสงบจากนิรวณเหล่านี้เป็นขั้นตอนที่จะ
สงบในลักษณะที่ขัดเกลา จะเห็นได้ว่าธรรมนั้นเป็นสัญเลข
ธรรม คือมีลักษณะขัดเกลา ขัดเกลากันจนผ่านกรรมวิธีแต่
ละชั้นแต่ละตอน จนให้อยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ตามเป้าหมาย
เพราะเป้าหมายของพระพุทธศาสนาจริงๆ นั้น คือนิพพาน
จริงๆ หมายถึงความดับเพลิงกิเลสได้อย่างสิ้นเชิง ดับความ

ทุกข์ได้อย่างสิ้นเชิง เมื่อถึงพระนิพพานส่วนนี้แล้ว . ไม่ว่าจะ
 เป็นอะไรก็ตาม รูปที่เคยเห็นว่าสวย เมื่อได้เห็นก็เห็นเพียง
 รูปเท่านั้นเอง เสียงที่เคยไพเราะเมื่อฟังแล้วก็รู้สึกว่าเสียงเท่านั้น
 เอง เรื่องที่เคยโศกเศร้ารำไรรำพัน เป็นทุกข์เสียใจก็ไม่อาจ
 สร้างความรู้สึกเศร้าโศก ให้เกิดขึ้นได้อีก อย่างนางปฐาจารา
 เถรี สามิตาย ลูกสองคนตาย และพ่อแม่ พี่ชาย ก็ตายในคืน
 เดียวกัน เกิดความเสียใจจนสติวิปลาศไป แต่เมื่อได้ฟัง
 ธรรมจากพระพุทธเจ้าได้สติออกบวช บำเพ็ญเพียร บรรลุเป็น
 พระอรหันต์แล้วต่อจากนั้นมา ไม่ว่าจะมียะไรเกิดขึ้นก็ไม่
 ได้มีความห่วงใย นี่คือเป้าหมายอันสูงสุดของพระพุทธ-
 ศาสนา

เพราะฉะนั้น ก่อนจะถึงเป้าหมาย ก็ต้องมีการขัด
 เกลา เช่นเดียวกับการนำไม้ซุงมาจากป่า เพื่อจะทำเครื่อง
 ใช้อย่างใดอย่างหนึ่ง ก็ต้องผ่านกรรมวิธีขั้นตอนต่างๆ มา
 เรื่อย ๆ แต่ว่าทุกขั้นตอนที่ผ่านมานั้นไม้อีกจะมีคุณค่าเพิ่มขึ้น ๆ
 อยู่เรื่อย ๆ พอสำเร็จเต็มรูปคุณค่าก็เต็มที่ การปฏิบัติธรรม
 ในศาสนาก็มีลักษณะเหมือนกัน เรื่องนิวรรณ์ทั้ง ๕ ประการ
 นั้น เมื่อคนปฏิบัติไปแล้วจิตก็จะมีแสงสว่างประณีตขึ้นไป

ตามลำดับ จนท่านเรียกว่าบรรลุฌาน ฌานนั้นมีองค์อยู่ ๕
ประการ คือมี

วิตก ความตรึกที่ประกอบด้วยธรรม

วิจารณ์ คือความตรองที่ประกอบด้วยธรรม

ปีติ คือความเอิบอิ่มใจ

ความสุข คือความสบายกายสบายใจ

และ จิต เป็นสมาธิที่เรียกว่า เอกัคคตา คือ มีอารมณ์
เป็นอันเดียว

เพราะฉะนั้น พอฌานทั้ง ๕ ประการเกิดขึ้น นิเวรณ
ทั้ง ๕ ประการก็จะระงับไปเหมือนความมืดกับแสงสว่าง จะ
เกิดพร้อมกันในขณะเดียวกัน ในจุดเดียวกันไม่ได้ องค์ของ
ฌานทั้ง ๕ นั้น จะทำหน้าที่กอดทับนิเวรณเอาไว้ เป็นคู้ ๆ
อย่างนั้น

สมาธิ สงบจากกามฉันท์

ปีติ สงบจากพยาบาท

วิตก สงบจากถีนมิทธะ

สุข สงบจากอุทธัจจกุกกุจจะ

วิจารณ์ สงบจากวิจิกิจฉา

พอถึงจุดนี้ ตนก็ได้สัมผัสกับนิพพานอีกระดับหนึ่ง ที่ท่าน
เรียกชื่อใหม่เป็น วิกขัมภานวิมุตติ คือจิตหลุดพ้นได้ด้วยการ
กดทับกิเลสเอาไว้ หมายความว่าตราบไตที่มานั้นยังมีอยู่
กิเลสไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตามจะไม่เกิดขึ้นภายในจิตใจ

ให้ลองสังเกตว่า นิเวรณทั้ง๕ประการนี้ก็คือ โลก โกรธ
หลงนั่นเอง แต่ออกตัวมาอีกอย่างหนึ่ง กามฉันทนั้น ก็คือความ
โลภ กุกกุกจะและพยายามก็คือความโกรธ ถีนมิทธะ ความ
ง่วงนอนเซื่องซึม อุทธัจจะ ความฟุ้ง วิจิกิจฉา ก็คือความลัง
เลสงสัย เหล่านี้ก็คือ โมหะ แต่ไม่ถึงกับออกมาทางกายทาง
วาจาจนถึงฆ่าคน ต่ำว่าคนเป็นต้น โดยนัยนี้ ผู้ปฏิบัติได้ชื่อ
ว่าก้าวขึ้นบันไดขั้นที่ ๒ และในบันไดขั้นสุดท้ายก็คือการที่
บุคคลประพฤติปฏิบัติตามธรรมะที่กลุ่มที่เรียกว่า ภาเวตัพพ
ธรรม คือ มรรคมีองค์ ๘ ประการนี้ ได้โดยสมบูรณ์ที่ท่านเรียก
ว่า มัคคสามังคี หรือ มัคคสามัคคีแล้ว ตัวมรรคนั้นเองจะทำ
หน้าที่ขจัดสรรพกิเลสทั้งหมดให้ออกไปจากจิตใจ คือรู้อริยสัจ
ทั้ง ๔ ตามความเป็นจริง ซึ่งในหลักของอริยสัจ ๔ นั้น ท่าน
อุปมาว่า ความทุกข์นั้นเปรียบเหมือนอาการของโรค ที่แสดง
ออกมาต่าง ๆ กัน สมุทัย เปรียบเหมือนสมุฏฐานของโรค

นิโรธเหมือนความหายจากโรค และมรรคนั้น เหมือนกับ
กรรมวิธีในการเยียวยารักษาโรค ฉะนั้น

ดังนั้นนิพพาน ไม่ว่าจะ เป็นระดับใดก็ตาม เมื่อบัง
เกิดขึ้นภายในจิตใจของบุคคลแล้ว ก็จะก่อให้เกิดความสุขขึ้น
ภายในจิตใจของบุคคลนั้น ๆ ตามสมควรแก่การประพฤติกฎ-
บัติ และตัวนิพพานที่เต็มรูปนั้น ก็คือบรมสุข และบรมธรรม
อันเป็นอุดมคติทางพระพุทธศาสนา เพราะท่านผู้เข้าถึงพระ
นิพพานแล้วย่อมเป็นผู้ดับได้โดยสิ้นเชิง ทั้งเพลิงกิเลสและ
เพลิงทุกข์ ยุติการเวียนว่ายตายเกิด ในวัฏฏสงสาร ไม่มีการ
เกิดอีกต่อไปความทุกข์และกิเลสนั้น จึงเป็นการดับไปได้
โดยถาวร ในชีวิตของท่าน

เมื่อนั้น ผู้บรรลุลุยมเข้าถึงความสุขอย่างยอดเยี่ยม
เพราะสงบจากเพลิงกิเลส และเพลิงทุกข์ ด้วย ประการทั้งปวง
ด้วยเหตุนี้ จึงทรงแสดงไว้ว่า

นตฺถิ สนฺติ ปรี สฺมึ สฺมฺอันยิ่งกว่าสงบไม่มีคณ

พระราชกุฎการทูลขอสมบัติ

ต่อพระเศาเสดา

กาลสมัยหนึ่งองค์พระบรมเสาเสดาพระพุทธรเจ้าประทับ
อยู่กรุงกบิลพัสดุ์บุรี หลังจาก ๓ วัน ทรงประทานให้นนท
กุมารบวชแล้ว ในวันที่ ๗ พระนางยโสธรพิมพามารดาของ
พระราหุลทรงตกแต่งพระกุมารแล้ว ทรงส่งไปสู่สำนักพระ
ผู้มีพระภาคเจ้า ด้วยพระดำรัสว่า “พ่อจงดูพระองค์สมณะเจ้า
ซึ่งมีพระสมณะสองหมื่นแวดล้อม ทรงมีพระวรรณะประดุจ
สีทองคำ มีวรรณะแห่งพระรูปประดุจท่านท้าวมหาพรหมนั้น
พระสมณะองค์ประธานนี้เป็นบิดาของพ่อ ขุมทรัพย์ใหญ่
ได้มีแล้วในเวลาทีพระบิดาของพ่อนั้นประสูติ ตั้งแต่เวลา
พระองค์ทรงออกบวช แม้ไม่พบเลย พระมารดาแนะว่า พ่อ
จงไปทูลขอมรดกต่อพระองค์ท่านว่า

“ข้า ๆ แต่เสด็จพ่อข้า ๆ พระองค์เป็นกุมาร เมื่อถึง
เวลาอภิเสกแล้ว จักได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

ข้าพระองค์ต้องการพระราชทรัพย์ เพื่อบำรุงไพร่ฟ้า
ข้าแผ่นดิน ขอเสด็จพ่อได้ประทานแก่ข้าพระองค์ เพราะ
บุตรเป็นทายาทย่อมเป็นเจ้าของทรัพย์สมบัติของพระบิดา
เพื่อสร้างเสริมพระบารมีต่อไป”

ราหุลกุมารเสด็จไปสู่สำนักพระผู้มีพระภาคถวายบัง-
คมแล้ว บังเกิดความสืเนหาสำเร็จยินดีในพระบิดาในวาระ
ของพระองค์ท่าน

ราหุลทูลว่า “ข้าแต่พระองค์พระสมณะ พระสรีระ
ของเสด็จพ่อทรงเปล่งปลั่งรุ่งเรืองสบายตายิ่งนัก”

และได้กราบทูลคำอื่นเป็นอันมากที่สมควรแก่ตน

พระภาคเจ้า ทรงทำภักติกแล้ว ทรงอนุโมทนา แล้ว
เสด็จลุกจากอาสนะหลีกไป

พระราหุล ก็ทูลขอว่า “ข้าแต่พระสมณโคดม ขอ
ได้ประทานมรดกแก่ข้าพระองค์เถิด” ดังนี้แล้ว เสด็จติดตาม
พุทธบิดาไป

พระภาคเจ้า ก็ไม่ยอมให้พระกุมารกลับ ฝ่ายปรีชน
ก็ไม่สามารถเชิญพระกุมารให้กลับได้

พระราชกุล ได้เสด็จไปถึงพระอารามพร้อมด้วยพระผู้
มีพระภาคเจ้า

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงพระดำริว่า "กุมารน้อยอยากได้
ทรัพย์สมบัติของบิดา ทรัพย์นั้นเป็นไปตามวิฏฐะ มีความ
คับแคบ (มีความหมุนเวียนเปลี่ยนไปในวงจำกัด) ช่างเถิด
เราจักให้อริยทรัพย์ ๗ ประการ อันเราได้เฉพาะที่ควงไม้โพธิ
แก่เธอ ได้แก่โพธิญาณ จะทำเธอให้เป็นเจ้าของมรดกอัน
เป็นโลกุตระธรรม ๔ ประการ ทรงพระดำรินในพระหฤทัย
พระองค์

อริยทรัพย์เหล่านี้ คือ

๑. ศรัทธา	๒. ศีล	๓. หิริ
๔. โอตตัปปะ	๕. สุตตะ	๖. จาคะ
๗. บัญญา เป็นทรัพย์ทั้ง ๗		

เป็นหญิงหรือชายก็ตาม บัณฑิตย่อมกล่าวว่า "เป็น
คนไม่ขัดสน ชีวิตของบุคคลนั้นไม่ว่างเปล่า"

พระราหูลกุมารบรรพชา

พระภาคเจ้า รับสั่งให้หาท่านพระสารีบุตรเถระมาแล้ว ตรัสว่า “สารีบุตร เธอจงให้ราหูลกุมาร บวชเถิด พระเถระปฏิบัติตามรับสั่ง โดยผนวชให้พระกุมารแล้ว

ฝ่ายพระราชา ได้ทรงสดับข่าวนั้น ทุกข์มีประมาณยิ่งเกิดขึ้น แต่พระราชา ไม่สามารถจะกลั่นความทุกข์นั้นไว้ได้ เสด็จไปสู่สำนักพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทูลชี้แจง ขอบพระทานพรว่า “พระเจ้าข้า หม่อมฉันขอพระทานวโรกาส พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าทั้งหลาย ไม่พึงกระทำการบวชแก่กุลบุตรที่มารดาบิดาไม่อนุญาตให้บวช”

พระภาคเจ้า จึงพระทานพรนั้นแต่ท้าวเธอแล้ว รุ่งขึ้นวันหนึ่ง เสวยพระกระยาหารเข้าไปในพระราชนิเวศน์แล้ว เมื่อพระราชาประทับอยู่ ณ ส่วนหนึ่ง

พระราชา ทูลแล้วว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ในเวลาที่พระองค์ทรงทำทุกขกิริยา มีเทวดาองค์หนึ่ง

เข้ามาหาหม่อมฉันบอกว่า “พระโอรสของ
พระองค์ทรงทิวงคตแล้ว หม่อมฉันไม่เชื่อถ้อย
คำของเทวดานั้น จึงกล่าวกันว่า บุตรของ
ข้าพเจ้ายังไม่บรรลุนิติภาวะ ย่อมไม่ทำกาละ
“ทรงเทศนาโปรดพระบิดา”

พระศาสดา ตรัสว่า “มหาบพิตร บัดนี้พระองค์จักทรงเชื่อ
ได้อย่างไร? แม้ในกาลก่อนเมื่อเขาแสดงร่าง
กระดูกแก่พระองค์แล้วทูลว่า บุตรของพระ-
องค์ทรงทิวงคตแล้ว พระองค์ยังไม่ทรงเชื่อ”

ทรงตรัสมหาธรรมपालชาดก เพราะอุบัติเหตุ แต่
เรื่องนี้ในกาลจบพระกถา พระราชผู้บิดาดำรงอยู่ในอนาคา-
มิผล ด้วยประการนี้ พระอริยะเจ้าอันมี ผล ๓ เกิดขึ้นผุดขึ้น
เพิ่มขึ้นอีก โดยที่พระสังฆกรรม คือ ปฏิเวธสังฆกรรม ชัดเจน
ขึ้นมาในพระหฤทัยของพระราชบิดา เจริญสู่โลกุตตรธรรม
แล้ว เป็นผู้ประเสริฐต่อไป.

รายนามผู้บริจาคพิมพ์หนังสือ "ทำวัตร" แปล

ม.ร.ว. ชุนพล ชยางกูร	40	บาท
นางสมศรี ทินกร	50	"
นายชม นาคภักดิ์	30	"
นางสุดใจ ศุภดี	20	"
นางแผ้ว มาตราช	20	"
นายพงษ์เทพ ผลวัฒน์	20	"
นายพันธ์เทพ ผลวัฒน์	20	"
น.ส. ยวน ทินกร	20	"
นายบุญจันทร์ พุฒวงษ์	10	"
นายวีระ ปาลพันธ์	10	"
นายสวัสดิ์ นิยมภา	10	"
นางสมทรง เงินแจ่ม	10	"
นายวิชัย มณีสุวรรณ	10	"
นายสุดธนู เขยสุวรรณ	10	"
นายสมัคร ธรรมสนอง	50	"
นายสมบูรณ์ ธนะวัฒน์	50	"

นายฟุ้ง เดชวิสัย	50	บาท
นายกิตติ พุ่มซ้อน	50	„
นางนี บุปผา	50	„
นายกมล วัฒนจินดา	50	„
นายประสาท อ่อนระยับ	50	„
พ.อ. ฉลอง และคุณผ่องศรี ปรีชาบุญ	500	„
นายประจวบ สันติมิตร	500	„
นายชิม จ. ผลิต	500	„
นายบุญช่วย อวยพร	300	„
น.ท. ประจิม สันติมิตร	100	„
นายโสภณ สังข์กังวาล	100	„
นางอำพร พิศวาท	100	„
นายพิศิษฐ์ เกษรไพบูลย์	100	„